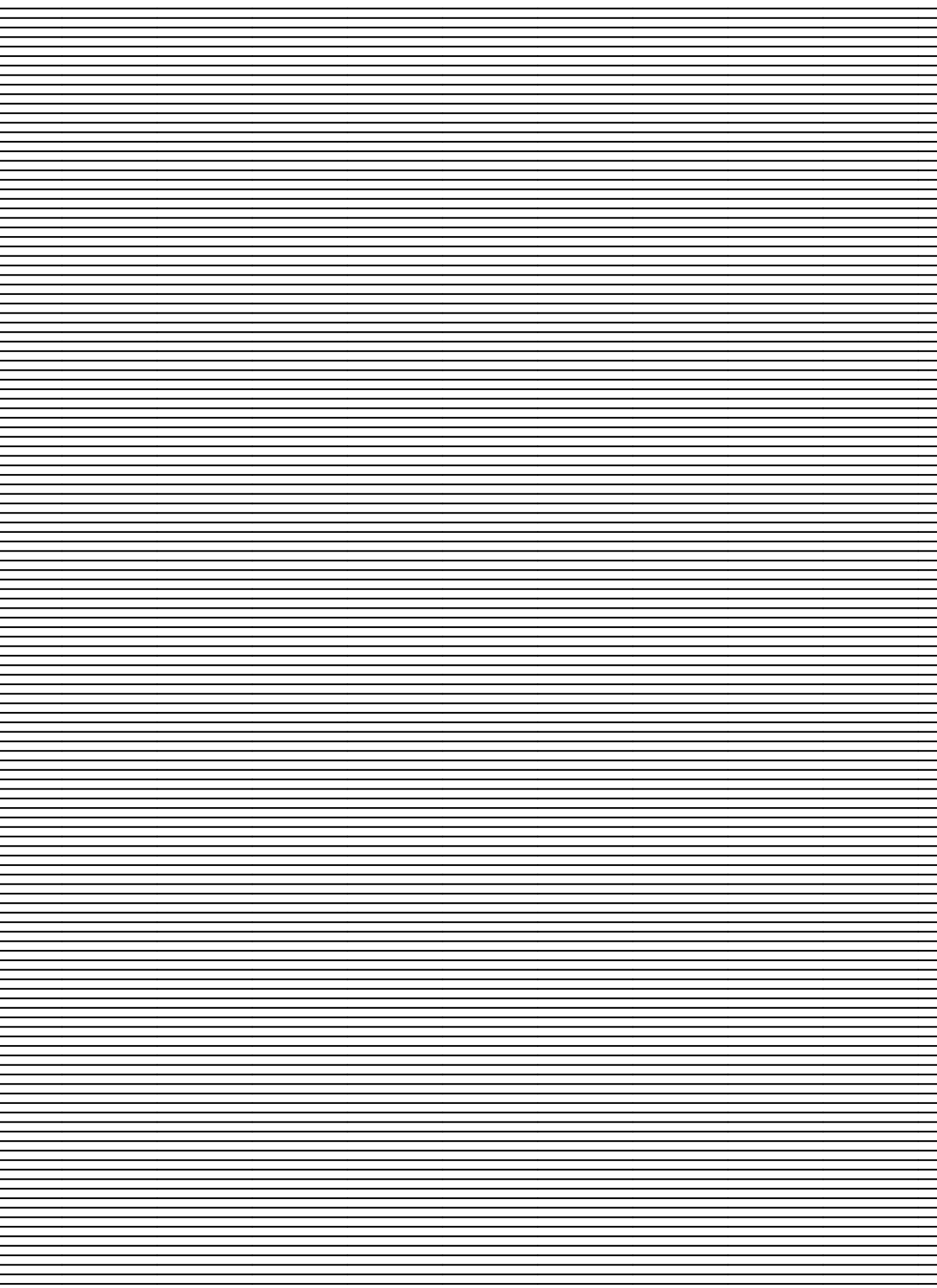

C

R

K

Jaarverslag
Commissie Ruimtelijke Kwaliteit
Amsterdam
2016 - 2017 - 2018 - 2019

Jaarverslag
Commissie Ruimtelijke Kwaliteit
Amsterdam
2016 - 2017 - 2018 - 2019

Kunstobject op het Rokin naar ontwerp van Mark Manders (zie ook p. 22).

Inhoud

Voorwoord

Naar een mooie, toekomstbestendige stad	8
---	---

Het werk van de CRK in vier interviews

Eric Luiten, algemeen voorzitter	12
Janneke Bierman, voorzitter Commissie I	18
Monica Ketting, voorzitter Commissie II	24
Robert Winkel, voorzitter Commissie III	32

Commissie Aanwijzing Monumenten	38
Integrale Commissie	42

Projecten

Mooi verduurzamen	48
Zonnepanelen en erfgoed, dakenkaart Centrum	49
Welstand op het Water	50

Getallen en grafieken	52
------------------------------	----

Bijlagen

Samenstelling van de commissies	58
Adviezen van de Integrale Commissie	62

Colofon	66
----------------	----

Slotermeer, Johannes Poststraat en Postmahof: hoogwaardige renovatie van zeven van de veertien Airey-blokken in beschermd stadsgezicht 'Van Eesterenmuseum'. Isolatie achter de originele gevelbeplating, isolatieglas en zonnepanelen op de platte daken. (Ontwerp: Hooschuur Architecten)

**Naar een
mooie,
toekomst-
bestendige
stad**

Voor u ligt het verslag van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit (CRK) over de jaren 2016 tot en met 2019. Hiermee geven we inzicht in de wijze waarop wij onze rol als onafhankelijke ruimtelijke adviseur van het College van B&W van Amsterdam de afgelopen tijd hebben uitgeoefend en beschouwen we in de vorm van vier interviews de ontwikkeling van de stad. Voor mij persoonlijk is dit meerjarenverslag een goede gelegenheid voor een bespiegeling op de vraag welke essentiële rol de CRK ook de komende jaren moet vervullen.

In januari 2017 is de Commissie voor Welstanden en Monumenten op basis van een nieuwe verordening van start gegaan als Commissie Ruimtelijke Kwaliteit (CRK). Daarmee werd een lange traditie gemoderniseerd. Amsterdam kent in verschillende samenstellingen en onder verschillende benamingen sinds 1898 welstandstoezicht. De aanleiding was destijds de wens om aan de kwaliteit van de bebouwing van het Museumplein sturing te geven. Dat toetsen aan 'redelijke eisen van welstand' gebeurt nu – 120 jaar later – nog steeds. De recente modernisering maakt het mogelijk om over de stedenbouwkundige verankering, over de verhouding tussen de maat van de bebouwing en de beoogde bestemming en tussen de bouwvolumes en de openbare ruimte, maar ook over de kansen en beperkingen van historische, ecologische of visuele waarden te adviseren. Er is een nieuwe subcommissie Integrale Ruimtelijke Kwaliteit (de 'Integrale Commissie') in het leven geroepen, die als onderdeel van de CRK vroeg in het planproces over de volle breedte kan adviseren.

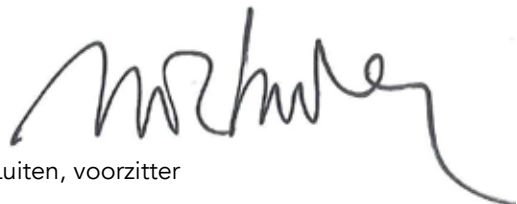
Daarmee is aan het aura van waakzaamheid, dat altijd aan welstand verbonden is geweest, het aspect dienstbaarheid toegevoegd. De CRK is bij monde van haar breed samengestelde Integrale Commissie meer dan ooit behulpzaam bij het vinden van goede oplossingen voor de vaak weerbarstige ruimtelijke opgaven die bij het ontwikkelen binnen de grenzen van de bestaande stad nu eenmaal spelen. We wijzen initiatiefnemers op kansen en valkuilen en gaan met supervisors in gesprek over ambities en belemmeringen. Die dienstbare opdracht zal de komende jaren goed

van pas komen nu de stad een volgende slag moet maken. Juist nu, aan de vooravond van grote stadsuitbreidingen (zoals IJburg 2 en Sluisbuurt) en transformaties van haven- en bedrijventerreinen (denk aan Sloterdijk, Havenstad, Amstel III en Hamerkwartier) is de discussie losgebarsten over flexibeler en circulair ontwikkelen, klimaatadaptief en energieneutraal bouwen en over nieuwe vormen van mobiliteit en afvalverwerking. We bevinden ons in een fase waarin het begrip ruimtelijke kwaliteit flink in beweging komt.

Het gemeentebestuur heeft kleur bekend: de stad moet in sociaal-economisch opzicht inclusiever en in fysieke zin robuuster en toekomstbestendiger. De commissie is in dat licht alert op de vermeende tegenstelling tussen duurzaam bouwen en oogstrelende architectuur. Ruimtelijk ontwerp, duurzaam bouwen en kwaliteitsborging moeten zich opnieuw tot elkaar gaan verhouden en daar gaat de CRK de komende tijd werk van maken. Om die reden namen wij in voorliggend jaarverslag alvast voorbeelden op van gebouwen die én duurzaam zijn ontwikkeld én in architectonische zin de goedkeuring van de commissie konden wegdragen. Beschouw het als een opening voor een vakdiscussie.

Het vroegere, los van elkaar adviseren vanuit verschillende disciplines leidde tot onbegrip bij initiatiefnemers, het betrekken van stellingen tussen belanghebbenden en onnodig lange procedures. De nieuwe Commissie Ruimtelijke Kwaliteit heeft als missie zo vroeg mogelijk de eventuele tegenstellingen te overbruggen en bestuurders vroeg in het proces te voorzien van afgewogen en breed gedragen adviezen. Doe er uw voordeel mee!

Namens de voltallige Commissie Ruimtelijke Kwaliteit van de gemeente Amsterdam,

Eric Luiten, voorzitter

Hamerkwartier: luchtfoto bestaande situatie en impressie van de oude GVB-haven in de nieuwe situatie.
(Stedebouwkundig plan 2018, gemeente Amsterdam)

Wibastraat, gebouw Thonik. Eigentijdse invulling met creatief gebruik van volkernplaatmateriaal.
(Ontwerp: Thomas Widdershoven - Thonik i.s.m. Arjan van Ruyven - MMX architecten)

interview algemeen voorzitter

ERIC LUITEN

We beginnen met een terugblik. In mei 2017 heb je het stokje overgenomen van Marianne Loof, die zes jaar voorzitter was van de 'Commissie voor Welstand en Monumenten'. Jouw start viel ongeveer samen met de transitie van 'welstand' naar 'ruimtelijke kwaliteit'. De verwachtingen waren hooggespannen. Wat zijn je ervaringen met de nieuwe verordening en zijn er inderdaad grote verschillen met vroeger?

Het grote verschil is de introductie van de 'Integrale Commissie' (officieel: subcommissie Integrale Ruimtelijke Kwaliteit, red.) als onderdeel van de CRK. Daar kan in een vroege fase van de planvorming door stedenbouwkundigen, een landschapsarchitect, cultuurhistorici en architecten worden meegedacht met initiatiefnemers. Dat advies in een vroege fase wordt gewaardeerd. Het betekent een verdieping in het werk van de commissie en een efficiencyslag. Als voorbeeld noem ik de huisvesting van de British School in de voormalige gevangenis Havenstraat: een bijna onmogelijke opgave om een monument dat uit 200 kleine, gemetselde cellen bestaat te verbouwen tot een school. De uitdaging was om iedereen mee te krijgen en de kwaliteitsambitie voor de toegevoegde delen in overeenstemming te brengen met de kwaliteit van het bestaande gebouw. Ik ben ervan overtuigd dat dat lukt en dat op deze manier een iconisch gebouw in de Amsterdamse gebouwde omgeving een tweede leven wordt gegund. Een heel ander voorbeeld is de bebouwing van Koningin Wilhelminaplein Noordzijde. Twee grote ontwikkelende partijen met een hoge ambitie op het gebied van architectuur en stedenbouw legden ons het ontwerp voor. De vraag was daar: wat schiet de stad ermee op? Hoe verhoudt zich dit project tot algemene maatschappelijke belangen als een goede en veilige leefomgeving? De commissie was daar kritisch over. Dat is goed opgepakt door de initiatiefnemers en heeft geleid tot een substantiële verbetering van het plan.

De opdracht voor het komende jaar is om de rol en het mandaat van de commissie verder in te regelen. Met de komst van de Omgevingswet

heeft de gemeente een veel kortere termijn om te reageren op voorstellen die afwijken van vastgestelde kaders zoals het bestemmingsplan, dat straks het omgevingsplan gaat heten. De vraag die voorligt is: wie gaat erover? Veel dingen kunnen ambtelijk worden begeleid maar bij ingrepen met een grote impact op de leefomgeving worden participatie en een onafhankelijk deskundigenadvies steeds belangrijker.

Je bent begonnen onder Eric van der Burg als wethouder Ruimtelijke Ontwikkeling. Nu staat Marieke van Doorninck aan het roer van de gecombineerde portefeuille RO en Duurzaamheid. Zijn er verschillen en heeft dat consequenties voor de manier waarop de CRK adviseert?

De overeenkomst is de hoogconjunctuur en de toegenomen vraag naar woonruimte en zelfs weer kantoorruimte. Eric van der Burg had een vast antwoord voor projectontwikkelaars die met een plan op de stoep stonden: 'kom maar met kwaliteit, dan kijken we ernaar'. Dat is onder Marieke niet anders. Alleen het kwaliteitsbegrip is aan het verschuiven. We zijn op zoek naar een nieuwe balans tussen het 'schone' en het 'goede'. Ruimtelijke kwaliteit gaat bij Marieke niet over de 'oogstrelende stad' maar over de rechtvaardige en houdbare stad. Overigens met een open oog voor stedenbouw en architectuur die Amsterdam tot Amsterdam maakt, waaraan de oude wijken hun unieke karakter en identiteit ontleen en die voor de nieuwe wijken belangrijk zijn om ze tot onderscheidend Amsterdams te maken.

De CRK adviseert gevraagd en ongevraagd aan het College van B&W (en aan de portefeuillehouders van de stadsdelen) over de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Dat is een brede opdracht die veel ruimte laat om onderwerpen op de agenda te zetten. Heeft de CRK van die adviesbevoegdheid voldoende gebruik gemaakt? En wat zijn de onderwerpen die wat jou betreft voor de komende twee jaar op de agenda staan?

De afgelopen jaren is een baaierd aan onderwerpen de revue gepasseerd: stedenbouwkundige plannen zoals Strandeiland, landschappelijke opgaven zoals de Gaasperplas, winkelcentra (Osdorp, Buikslotermeerplein en Amsterdamse Poort), bouwprojecten, renovaties en restauraties.

De commissie was door de grote aantallen adviesverzoeken vooral reactief. De tijd ontbrak om eens twee stappen achteruit te zetten en na te denken over grote thema's die voor de stad als geheel van belang zijn. Op één staat voor mij de energietransitie als ruimtelijke opgave. Een ander thema dat mij als landschapsarchitect aan het hart gaat is de toekomst van het Amsterdamse landschap: ik zie dit als een samenhangend stelsel waar - van klein naar groot - voor- en achtertuinten, openbare groenstroken, parken en stadslandschap deel van uitmaken. Het wordt nu projectmatig benaderd. Soms zelfs binnen één stadsdeel: bij de vernieuwing van Nieuw West wordt op de ene plaats ingezet op stevige verdichting waarbij alle bomen worden gekapt en de groenstructuur wordt aangetast. Op andere plekken zijn juist waterberging en luchtkwaliteit het thema. Ik krijg dat in mijn hoofd niet aan elkaar geknoopt. Wie heeft hierin de regie?

De bedoeling van de overgang van 'welstand' naar 'ruimtelijke kwaliteit' was om een adviesinstrument in te stellen dat is voorbereid en qua samenstelling is toegesneden op de eisen die de Omgevingswet stelt aan een 'gemeentelijke adviescommissie'. Zijn jullie daar in geslaagd en kan de huidige CRK inderdaad 1:1 worden geïmplementeerd in de Omgevingswet?

De Omgevingswet laat heel veel ruimte aan gemeenten om invulling te geven aan samenstelling en mandaat van de Adviescommissie

Omgevingskwaliteit. De minimumeis is een monumentencommissie die adviseert in het kader van bouwaanvragen voor rijksmonumenten. De geest van de Omgevingswet stuurt echter aan op een breed samengestelde commissie die zo vroeg mogelijk in het proces, vanuit het algemeen maatschappelijk belang initiatiefnemers adviseert over de kansen en bedreigingen die hun initiatief (voor een gebouw, een wijk, een park of een infrastructurele ingreep) met zich meebrengt. Een initiatiefnemer moet daarbij zo snel en zo efficiënt mogelijk op weg worden geholpen. Het sleutelwoord is integrale advisering vanuit de domeinen landschap, stedenbouw, architectuur en cultuurhistorie en misschien ook wel circulariteit, klimaatadaptatie, veiligheid...

Kun je alvast een tipje van de sluier oplichten?

Het is niet aan ons om daarover te beslissen. Het College en de Raad moeten uiteindelijk aangeven welke vorm van regie op de ruimtelijke kwaliteit ze voor Amsterdam nodig vindt en welk soort commissie daar het beste bij past. Amsterdam heeft het voordeel dat teruggekeken kan worden op een periode van meer dan honderd jaar welstandstoezicht en drie jaar experimenteren met een Integrale Commissie. Een verschuiving die zeker merkbaar is, is die van 'toetsen aan het eind' naar advisering aan de voorkant. Op het grotere schaalniveau hebben we daarvoor de Integrale Commissie. Maar ook in de begeleiding van individuele bouwplannen wordt deze manier van werken belangrijker. Voor het adviseren in het stadium van vergunningverlening hebben we nu drie gebiedsgerichte subcommissies, één voor de binnenstad, één voor de 19de- en vroeg 20ste-eeuwse wijken binnen de ring en één voor Nieuw West, Zeeburg, IJburg, Zuidoost, Noord, Zuidas en Buitenveldert. In het werkgebied van subcommissie 3 liggen alle grote transformatieopgaven voor de komende jaren: Hamerkwartier in Noord, Amstel III in Zuidoost en Havenstad in Nieuw West. Dat vraagt een andere manier van werken waarin de commissie eerder in de planvorming meedenkt en deelneemt in een supervisieteam of kwaliteitsteam. In andere grote steden wordt met dat model volop geëxperimenteerd. We volgen de uitkomsten van deze manier van werken op de voet.

Havenstraat, voormalig Huis van Bewaring uit 1890 naar ontwerp van W.C. Metzelaar. Impressie van de nieuwe situatie en overzicht tijdens de verbouw tot British School of Amsterdam. Het gebouw wordt gerestaureerd en uitgebreid met vleugels met lesklokken.

(Ontwerp: Atelier PRO, Van Hoogevest Architecten en Buro Sant en Co)

IJburg, ontwerp voor Strandeiland. Een van de laatste klassieke stadsuitbreidingen van Amsterdam waarvoor het ontwerp voor het stedenbouwkundig plan en de inrichting van de openbare ruimte geheel is gemaakt door de ontwerpafdeling van Ruimte en Duurzaamheid.

Julianaplein, plan voor twee woonblokken op kavel B en C van het stedenbouwkundig plan Amstelstation en Omgeving uit 2009.
(Ontwerp: VenhoevenCS architecture+urbanism)

Amsterdamse Poort, cluster 7. Herontwikkeling van een deel van het winkelcentrum, door het opdelen van het grote parkeerdek en het toevoegen van woningen.
(Ontwerp: Burton Hamfelt Urban Architecture; Paul de Ruiter Architects)

interview voorzitter commissie I

JANNEKE BIERMAN

Je bent nu vier jaar voorzitter van subcommissie 1. De binnenstad heeft door zijn bijzondere historische waarde en Unesco bescherming een aparte status. Tegelijk blijft de druk van mensen die hier willen wonen, werken, winkelen en recreëren ontzettend groot. Dat genereert naast overlast in de openbare ruimte ook een enorme bouwactiviteit. De aanvragen daarvoor passeren jouw commissie. Wat valt daarbij op?

In de eerste plaats de grote diversiteit in aanvragen. Oostenburg is voornamelijk een nieuwbouwgebied waar in korte tijd grote aantallen woningen gerealiseerd worden. Andere delen van de binnenstad vergen meer maatwerk voor individuele panden. De commissie geeft daarbij niet alleen welstandsadviezen maar heeft ook de zorg voor de rijks- en gemeentelijke monumenten. Dat zijn er gezamenlijk ruim 8500. Een grote misvatting is dat er aan een monument niets veranderd zou mogen worden: gebouwen als de Bijenkorf en het Centraal Station behoren tot onze nationale topmonumenten, maar zijn tegelijk vrijwel permanent in verbouwing om ze geschikt te houden voor hun economische en maatschappelijke functie. Dat levert per definitie een spanningsveld op waarin de belangen van het monument moeten worden afgewogen tegen de wensen van de eigenaar of de noodzakelijke aanpassingen vanuit gebruik. Maar niet alleen de Bijenkorf en CS zijn rijksmonument. De meeste panden aan de Nieuwendijk en de Kalverstraat dateren eveneens uit de 17de of 18de eeuw en hebben soms zelfs een middeleeuwse kern. Dat zie je alleen maar als je tijdens het winkelen zo af en toe naar boven kijkt. Deze individuele (kleine) monumenten vormen de schatkamer van Amsterdam en vragen voortdurende zorg en aandacht. Het zijn de kleinste schakels waaruit de stad is opgebouwd en die aan Amsterdam haar eigen identiteit verlenen.

Iedere Europese hoofdstad heeft wel een monumentaal station, beursgebouw of warenhuis. Geen enkele stad heeft zoveel individuele woonhuismonumenten. Dat is zowel de kracht als de kwetsbaarheid van Amsterdam.

Iedereen begrijpt dat je de Beurs niet ingrijpend kan verbouwen zonder je rekenschap te geven van de bijzondere waarde van het gebouw. Dat is voor een ondernemer in de Kalverstraat veel minder evident.

Dat klinkt als op de boedel passen en een rem zetten op ontwikkeling?

Op de boedel passen is zeker belangrijk. Ik zie dat niet als iets negatiefs. Er is heel veel moois om te behouden. Het gaat erom om bij aanpassingen aan gebouwen een kwaliteit toe te voegen die in overeenstemming is met de kwaliteit van het bestaande gebouw en zijn omgeving. Initiatiefnemers en architecten moeten worden uitgedaagd om die kwaliteit te leveren.

En lukt dat?

Soms wel en soms niet. De commissie heeft geen zwarte lijst van architecten. Het is soms wel jammer dat de keus voor een bepaald bureau niet past bij de opdracht. Het invoegen van een schakeltje in een bestaand stedelijk weefsel is een vak apart. Sommige ontwerpers hebben daar gevoel voor, andere niet. Dat kan leiden tot een ontwerpproces waarbij de architect vier keer met een aangepast ontwerp terugkomt bij de commissie. Dat is voor niemand bevredigend en leidt ook zelden tot een spannend ontwerp. Iets toevoegen dat niet te veel contrasteert met de omgeving is dan het hoogst haalbare. Alleen, als je dat te vaak hanteert als uitgangspunt regeert uiteindelijk de middelmaat. Gelukkig zijn er ook genoeg voorbeelden van

duidelijk herkenbare eigentijdse gebouwen die zich toch uitstekend voegen in het stadsbeeld. Dat zijn de monumenten van de toekomst.

Kun je daar een voorbeeld van geven?

Ik ben blij met de invulling in de Willemsstraat, die ook de nationale pers heeft gehaald. Dit ontwerp voldoet in letterlijke zin niet aan de criteria, maar de commissie heeft de mogelijkheid daar beredeneerd van af te wijken. Ik ben blij dat dat hier gelukt is.

We hebben gesproken over het (met chirurgische precisie) invullen in de bestaande stad. Maar er wordt toch aan de randen van de binnenstad ook flink gebouwd waarbij hele gebieden ingrijpend van karakter veranderen? Je noemde Oostenburg. De invulling van het Marineterrein staat ook op stapel. Zijn er uit Oostenburg lessen te trekken, die bij de bebouwing van het Marineterrein van pas kunnen komen? Heeft Oostenburg opgeleverd wat we ervan verwachtten?

Oostenburg is qua geschiedenis een uniek gebied in de stad. Het is de bakermat van de VOC en ook de plek waar twee eeuwen later de moderne industriële geschiedenis van Nederland van start ging (met o.a. Werkspoor en de Nederlandse Scheepsbouw Maatschappij, red.). De VOC-geschiedenis zit bijna helemaal onder de grond. Van de negentiende en twintigste-eeuwse geschiedenis zijn de Van Gendthallen, Roest en één van de grote Werkspoorhallen bewaard gebleven. De uitdaging was om in het gebied heel veel woningen toe te voegen met behoud van het bijzondere industriële karakter. Het oorspronkelijke stedenbouwkundig plan van Urhahn was gebaseerd op het concept van de Spontaneous City: een verkaveling in kleine korrels met veel ruimte voor particulier initiatief en veel afwisseling. Door de wijze van gronduitgifte in grote velden tegelijk is van die kleine korrel niet veel terecht gekomen. Ook de particuliere bouwers kwamen er toen de crisis voorbij was niet meer aan te pas. De nieuwe wijk kan architectonisch goed uitpakken maar het staat wel ver af van het oorspronkelijk idee dat er aan ten grondslag lag. Dat is voor mij de les voor het Marineterrein, maar bijvoorbeeld ook voor Strandeiland: de wijze van gronduitgifte is mede bepalend voor het stedenbouwkundig eindresultaat.

*Willemsstraat, invulling in de Jordaan geïnspireerd op Tower House in Tokio van Takamitsu Azuma.
(Ontwerp: Bureau LADA)*

Oostenburg, nieuwe stedelijke wand met verwijzingen naar het industriële karakter van het eiland en geraamte van de Werkspoorhal uit 1928. De bedrijfshal is het oudste onderdeel van de Werkspoor Motorenfabriek en zal met een openbare bestemming in de nieuwbouw worden opgenomen.

(Ontwerp nieuwbouw: Paul de Ruiter Architects, Bastiaan Jongerius Architecten, Ronald Janssen Architecten)

Rokin, voormalige V&D. Het in verschillende fasen tussen 1910 en circa 1930 tot stand gekomen gebouw is getransformeerd tot kantoor, winkels en horeca. Onderdeel van de transformatie waren een hoogwaardige restauratie van gevels en het vrijmaken van de St. Jorissteeg die in de loop der jaren bij het gebouw was getrokken.
(Ontwerp: Office Winhov)

Rokin, kunstobject met fontein. De opdracht vormt een onderdeel van het project De Rode Loper dat na de afronding van de werkzaamheden aan de Noord-Zuidlijn invulling moest geven aan een hoogwaardige ingerichte openbare ruimte.
(Ontwerp: Mark Manders)

Weesperplein, voormalige Diamantbeurs. Het gebouw van G. Van Arkel uit 1910 heeft een veelbewogen geschiedenis. Door een brand in 1956 en verschillende latere verbouwingen was het nauwelijks meer als een historisch gebouw herkenbaar. De commissie ging akkoord met het toevoegen van een glazen koepel als de oude beëindiging van de gevel tegelijk zou worden teruggebracht. (Ontwerp: Heyligers design + projects, Zwart & Jansma Architects, Braaksma en Roos Architecten)

Oosterdokseiland, kavel 5b en 6, nieuwbouw voor Booking.com. Dit 72.500 m² grote complex bevat kantoren, woningen en publieke voorzieningen en vormt het sluitstuk van een stedenbouwkundig plan uit 2001. Omdat het naastgelegen Conservatorium maar de helft van kavel 5 gebruikte, kon gebouwd worden over 1,5 kavel waardoor het gebouw groter wordt dan aanvankelijk op deze plek de bedoeling was. (Ontwerp: UNStudio)

interview voorzitter commissie II

MONICA KETTING

Commissie 2 heeft een zeer divers werkgebied. Het omvat alle oude wijken die in een krans rond het centrum liggen, met uitzondering van Stadsdeel Noord. Sommige daarvan, zoals de Pijp, de Concertgebouwbuurt/ Museumkwartier en delen van Oud-West zijn eigenlijk centrum geworden en hebben te lijden onder wat de gemeente netjes aanduidt als 'bouwdynamiek'. Zie je die dynamiek en de daarmee samenhangende problemen terug in commissie 2-gebied?

Zeker. Een blik op de cijfers, die door de secretarissen zorgvuldig worden bijgehouden, laat zien dat de groei in het aantal aanvragen zich de afgelopen jaren voornamelijk voltrok in de oude wijken. De nu ontstane maatschappelijke onrust zien we als een steun in de rug voor het werk dat we doen. Vanuit de CRK wordt al jaren gewezen op de kwaliteit van de oude wijken die achteruit holt door het volbouwen van tuinen en het individueel ophogen van panden. Daarvoor was altijd weinig gehoor. Dat is veranderd nu bewoners zélf zich afvragen wat er allemaal gebeurt in hun directe woonomgeving en wie daar eigenlijk over gaat.

Jullie kunnen die aanvragen die ten koste gaan van de leefbaarheid toch gewoon afwijzen? Daarvoor heb je toch welstand?

Ja, dat zou fijn zijn. Maar wij adviseren slechts binnen de wettelijke kaders die voor een gebied gelden. Met name in de oude wijken zijn nog bestemmingsplannen die in de hoogte (dakopbouwen), in de laagte (kelders) en in de diepte (uitbouwen) heel veel ruimte laten. Dat leek ooit - toen deregulering nog het toverwoord was - een goed idee, om de burger wat vrijheid te geven. Maar die ruimte wordt nu vooral benut door professionele beleggers die de grenzen opzoeken van wat binnen het bestemmingsplan mogelijk is. Welstand gaat over hoe iets eruit ziet, niet over de vraag of er gebouwd mag worden of niet. Inmiddels wordt er gewerkt aan het actualiseren van bestemmingsplannen. Daarbij wordt ook onderzocht of 'orde 2 panden' een bescherming kunnen krijgen tegen sloop.

Wat zijn dat 'orde 2 panden'?

Dat zijn panden die geen monument zijn maar die vanwege hun bijzondere architectuur in belangrijke mate bijdragen aan de kwaliteit van het stadsbeeld. Het zijn zeg maar de ontelbare unieke schakeltjes waaruit het stadsbeeld is opgebouwd en waaraan de oude wijken een groot deel van hun identiteit en waarde ontleen. In Centrum is al twintig jaar geleden bepaald dat orde 2 en 3 panden alleen maar gesloopt mogen worden als de technische staat daar aanleiding toe geeft. Dat zou ook voor de oude wijken moeten gelden. Niemand wil dat daar panden worden gesloopt die van waarde zijn en toch gebeurt het. Dat onderscheid tussen Centrum en de wijken buiten de singelgrachtzone is niet terecht en niet meer van deze tijd.

Wat stoort je, afgezien van de bouwdynamiek, momenteel het meest?

Twee dingen. Iets kleins en iets groots. Veel dingen zijn in de bestaande wijken vergunningplichtig. Als een aanvrager (voor bijvoorbeeld een winkelpui, een reclamebord of een dakkapel) dat braaf doet, dan gaat hij door de ambtelijke molen en wordt geconfronteerd met alle regels die daarover zijn afgesproken. Dat systeem is alleen houdbaar als overtreders van de regels ook flink worden aangepakt door middel van handhaving. Dat gebeurt lang niet altijd en dat vreet aan mijn rechtvaardigheidsgevoel.

Was dit je kleine of je grote ergernis?

De kleine. De grote betreft de manier waarop majeure 'inbreidingen' van de bestaande stad tot stand komen en de grote vrijheid die marktpartijen daarin soms hebben. Dat is voor een deel een erfenis van de crisis, waarin de overheid zich behoorlijk klein heeft gemaakt om het investeerders zo gemakkelijk mogelijk te maken. Zo is de bebouwing van de zogenaamde ING-strook langs het Westerpark geframed als een uitbreiding van het park. In de concrete bouwaanvragen zien we daar vervolgens heel weinig van terug. In de commissie is enorm geduwd op de kwaliteit van de openbare ruimte, maar als het aan de voorkant niet goed is geregeld, dan is reparatie achteraf heel moeilijk. Een ander project waar de gemeente weinig grip op lijkt te hebben is het Marktkwartier (Food Center) aan de Jan van Galenstraat. Daar is de ambitie van de ontwikkelende partijen behoorlijk hoog maar treedt stagnatie op doordat de gemeente vanwege afspraken uit het verleden geen regie kan pakken. Een ander project met heel veel risico's voor het algemeen maatschappelijk belang

is het Bajeskwartier, het terrein van de voormalige Bijlmerbajes. Hoe gaat dit stuk stad zich verhouden tot zijn omgeving? Er worden heel veel woningen gebouwd op een klein oppervlak. Dat kan alleen bij een uitgekiende verhouding tussen de verschillende functies in het gebied en een subliem ingerichte openbare ruimte. Heeft mijn commissie straks voldoende knoppen om aan te draaien om het beoogde kwaliteitsniveau af te dwingen?

Dat klinkt best zorgelijk.

Dat is het ook. De stad moet op zoek naar een nieuwe balans tussen hetgeen de markt kan bieden en hetgeen de overheid moet regelen omwille van het algemeen maatschappelijk belang. Dan hebben we het niet alleen over duurzaamheid en circulair bouwen, maar ook over de inrichting van de openbare ruimte, de grootte van de woningen en de visuele kwaliteit van de gebouwde omgeving.

Stadionplein, voormalig hoofdkantoor van Citroën Nederland uit 1962. Het gebouw van Jan Wils is met veel gevoel voor detail gerestaureerd en verbouwd tot kantoor, zelfstandige bedrijfsruimte en horeca en vormt een uniek ensemble met het Olympisch Stadion en het zuidelijke Citroëngebouw.

(Ontwerp: Rijnboutt)

Westerpark, Haarlemmerweg 506-520. De voor de Postbank en ING in fasen gebouwde kantorenstrook wordt omgevormd tot woongebied, waarbij (delen van) gebouwen worden hergebruikt. Het project is een onderdeel van het plan Groot Westerpark, voor uitbreiding en betere toegankelijkheid van de groenvoorziening.

(Ontwerp: MVRDV Architecten)

Houthaven, Gevlebrug met op de achtergrond gebouw Pontsteiger. De Gevlebrug is een hefbrug uit 1930 ontworpen door Piet Kramer en lag tot 2001 als brug nummer 276 over de Oostertoegang bij het Centraal Station. Gebouw Pontsteiger is onderdeel van een reeks van grote gebouwen die bijzondere plekken langs het IJ markeren en bestaat geheel uit woningen. (Ontwerp Gevlebrug: Piet Kramer/ Kerste Meijer Architecten; Pontsteiger: Arons en Gelauff Architecten)

Ferdinand Bolstraat 114-118, hoek Eerste Jan van der Heijdenstraat, impressie van de nieuwe winkelpuien en foto van de bestaande toestand. Het ontwerp is modern en uitgevoerd in staal maar houdt op subtiele wijze rekening met de ritmiek en vormtaal van de 19de-eeuwse gevels.

(Ontwerp: Damast Architects)

Overamstel, kop Weespertrekvaart, deelplan 'Buitenplaats', Particulier opdrachtgeverschap leidde tot een bonte verzameling van volumes en een grote variëteit in gevelmaterialen en afwerkingen. De collectieve muur met toegangen die het gebied omsluit zorgt voor stedenbouwkundige samenhang. Op de achtergrond 'flat-iron building' in aanbouw.

(Ontwerp hoofdopzet: gemeente Amsterdam, supervisie Bart Vlaanderen; flat-iron-building: ZZDP Architecten)

Trompenburgstraat, hoek Amsteldijk, gebouw Rivierstaete (Amsteldok). Het omvangrijke kantoorgebouw aan de rand van de Rivierenbuurt werd niet gesloopt maar hoogwaardig gerenoveerd. Ondanks het toevoegen van veel glas en een moderne gevelafwerking bleef het iconische ontwerp van Huig Maaskant van omstreeks 1970 herkenbaar. (Ontwerp: MVSA)

interview voorzitter commissie III

ROBERT WINKEL

Je bent bezig aan je tweede termijn als voorzitter. Subcommissie 3 'doet' Amsterdam buiten de Ring en Noord. Dat is het gebied waar de grote aantallen woningen gebouwd worden en het meeste volume aan de stad wordt toegevoegd. Het beeld is dat het er daar wat ruiger/ wat Rotterdamser aan toegaat dan in de oudere delen van de stad. Is dat een juist beeld?

Nou, maar zeer ten dele. Het is misschien waar dat de dynamiek wat groter is dan bijvoorbeeld in de binnenstad, maar er zijn ook overeenkomsten: juist in de nieuwe wijken zoals IJburg en Buiksloterham is het welstandsniveau altijd 'bijzonder' (hoog). Dat wil zeggen dat er een uitgesproken kwaliteitsambitie is om de nieuwe delen van de stad net zo aantrekkelijk te maken als de bestaande delen van de stad.

En lukt dat?

Dat is aan toekomstige generaties om dat uit te maken. Het krachtenspel in de ontwikkelgebieden is buitengewoon divers en complex. Tijdens de crisis werd er niet veel gebouwd, maar omdat de grondprijzen en de bouwkosten relatief laag waren, kon er veel aandacht worden besteed aan kwaliteit. Dat staat nu duidelijk onder druk: de woningen worden steeds kleiner en tijdens de bouw wordt vaak bezuinigd op de uitvoering zodat een hoogwaardig gevelsysteem wordt vervangen door iets goedkopers. Ik wil ook nog even terugkomen op de verschillen met de bestaande stad. Vergis je niet: in commissie 3-gebied liggen vier rijksbeschermd stadsgezichten (de dijklinten en tuindorpen in Noord, Durgerdam, Holysloot en Ransdorp, red.). Verder komt er steeds meer cultuurhistorische waardering voor de twintigste-eeuwse delen van de stad: een deel van Slotermeer (het zogenaamde 'Van Eesterenmuseum') en een deel van de G- en K-buurt in Zuidoost (het 'Bijlmermuseum') zijn aangewezen als gemeentelijke beschermd stadsgezichten. Dat woord 'museum' is in dit verband verwarrend. Dat suggereert dat er nooit meer iets aan zou mogen veranderen. Maar dat is niet de bedoeling van

een beschermd gezicht. Een beschermd gezicht houdt in dat bij een toekomstige ontwikkeling veel rekening wordt gehouden met de cultuurhistorische waarde en dat die waarde bijvoorbeeld wordt verankerd in bestemmingsplannen.

Recent is Weesp toegevoegd aan het werkgebied van commissie drie. Dat is toch ook een rijksbeschermd stadsgezicht?

Ja dat klopt. Vanwege de overeenkomsten met de binnenstad van Amsterdam had het ook voor de hand gelegen Weesp onder commissie 1 te voegen. Maar de vergunningverlening verloopt via het loket van Amsterdam Zuidoost, dus procedureel/ administratief was commissie 3 handiger. Dit is een tijdelijke regeling. Amsterdam en Weesp zijn voorlopig alleen ambtelijk (en welstandelijk!) 'ingevlochten'. Het College van B&W van Weesp zelf is nog steeds de vergunningverlener. Om de overgang naar Amsterdam inhoudelijk goed te laten verlopen is de voormalige voorzitter van de Welstand en Monumentencommissie van Weesp als lid toegevoegd aan de CRK Amsterdam.

Jullie werken veel met supervisors, die gaandeweg het proces een project in wording overdragen aan de commissie. Gaat dat altijd goed?

Ik ben zeker niet negatief over het systeem met supervisors. In ontwikkelgebieden, zoals de NDSM en het Hamerkwartier in Noord, in Sloterdijk en in Amstel III in Zuidoost, moet heel veel in overleg met de markt worden gerealiseerd. Een

supervisor heeft daar de rol van aanjager en is voor de regie op de kwaliteit een vooruitgeschoven post van de commissie. De commissie doet in die gebieden alleen een laatste check op kwaliteit, vanuit een publiekrechtelijke rol. Of iets aan het einde van de rit ook werkelijk voldoet aan 'redelijke eisen van welstand'. Dat werkt alleen als supervisor en commissie elkaar optimaal informeren en eenzelfde opvatting hebben over het gewenste eindbeeld of eindresultaat. Wrijving kan ontstaan doordat opdracht en werkwijze van de supervisor onvoldoende zijn vastgelegd of omdat toetsingskaders ontbreken of niet helder zijn. Dan ontstaan over het hoofd van de aanvrager nog discussies over welke kwaliteit we het nu eigenlijk hebben. Niet altijd te vermijden maar hoogst onwenselijk.

Wat zou daarvoor een oplossing kunnen zijn? Een van beide afschaffen?

Nee, ik denk het niet. Supervisor en commissie hebben een eigen taak en kunnen elkaar scherp houden. De sleutel ligt in samenwerking en vertrouwen. In Rotterdam ben ik voorzitter van Q-team Feyenoord City, een enorm project met vele stakeholders. Daar is gekozen voor een experimentele vorm van regie op de ruimtelijke kwaliteit, waarbij een gedeelte van

de welstand aanschuift in het Q-team en het hele traject van A tot Z meedenkt en begeleidt vanuit een eigen rol. In feite loopt dit vooruit op de invoering van de Omgevingswet, waarbij integrale kwaliteitsafweging een vereiste is.

Verliest welstand daarmee niet zijn onafhankelijke positie?

Ja, voor een deel wel. Maar ik zou daar niet bang voor zijn. Bij de commissies zit enorm veel knowhow en maatschappelijk besef. Als je dat vroeg in het proces inzet, heb je veel meer rendement dan dat je alleen aan het eind nog een keer zegt: 'jammer, het is net niet goed genoeg'. Een instrument als Q-team Feyenoord City moet je natuurlijk niet door de hele stad uitrollen. Er moet sprake zijn van een complexe opdracht van een zekere omvang, waarbij intensieve samenwerking tussen marktpartijen, gemeente, bewoners en welstand een meerwaarde kan opleveren. In Amsterdam zou je kunnen denken aan Arenapoort of aan Sloterdijk of Havenstad. Onze CRK heeft natuurlijk al een Integrale Commissie waar advisering vanuit verschillende domeinen integraal kan plaatsvinden, maar dat is nog iets anders dan intensieve regie op de ruimtelijke kwaliteit, waarbij de CRK zijn veilige vergadertafel inruilt voor een bouwkeet.

Koos Vorrinkweg 5, basisschool de Wereldburger, impressie van de nieuwe toestand en foto bestaande toestand. De 'Z-school' wordt gerenoveerd en uitgebreid om weer te voldoen aan de eisen van het huidige onderwijssysteem. De hoofdkenmerken van het schooltype blijven daarbij behouden. Met het vervangen van de betonnen gevel door een geïsoleerde gevel van staal, hout en glas is de getransformeerde school toekomstbestendig.
(Ontwerp: Moke architecten)

NDSM werf, Pontkade. Grote woongebouwen met publieke voorzieningen in de plinten vormen samen met de monumentale scheepsbouwloodsen en industriële hallen een levendig gemengd woon- werkgebied.
(Ontwerp: de Architecten Cie.)

Bijlmerplein 888, foto tijdens de bouw en impressie van de nieuwe toestand. Het als NMB in 1987 opgeleverde complex naar ontwerp van Ton Alberts en Max van Huut wordt grotendeels verbouwd tot appartementen. Drie van de tien torens zijn gekocht door de gemeente Amsterdam voor de huisvesting van een internationale school. Terwijl de plannen al in ontwikkeling waren, werd het gebouw in 2017 aangewezen als gemeentelijk monument. De commissie stuurde op het behoud van de voor het complex karakteristieke binnenstraat en de eenheid van architectuur aan de buitenzijde. De woontorens worden voorzien van een nieuw daklandschap met toegevoegde woningen.

(Ontwerp oud/ nieuw: Alberts & Van Huut International Architects B.V. i.s.m. a/d Amstel architecten)

Zuidas, Europaplein, RAI-hotel (nhow hotel). Dit hotel met 650 kamers geeft invulling aan het in de visie Zuidas uit 2009 voor deze locatie gevraagde iconische gebouw. De hoofdvorm is losjes gebaseerd op de reclamemast die sinds 1961 deel uitmaakt van het RAI-terrein. Door zijn ligging in een bocht van de ringweg A10 is het gebouw van verre zichtbaar en dominant aanwezig in het profiel van de Zuidas.

(Ontwerp: OMA)

IJburg, Steigereiland, Sluishuis. Complex van 380 appartementen met publieke voorzieningen in het water van Steigereiland.
(Ontwerp: BIG Bjarke Ingels Group en Barcode Architects)

Commissie Aanwijzing Monumenten

De subcommissie Aanwijzing Monumenten adviseert het stadsbestuur over de aanwijzing van gemeentelijke monumenten en beschermde stadsgezichten. Zij doet dit op basis van de Erfgoedverordening waarin, in navolging van de criteria die het Rijk heeft opgesteld voor rijksmonumenten, vijf hoofdcriteria met subcriteria zijn beschreven. Deze zijn bedoeld om de advisering te objectiveren en voor iedereen inzichtelijk te maken. De subcommissie Aanwijzing Monumenten wordt gevormd uit de architectuurhistorici van de gebiedsgerichte commissies, aangevuld met een bouwhistoricus. De commissie laat zich ambtelijk bijstaan door Monumenten en Archeologie, die voor iedere aanvraag een uitgebreide beschrijving en waardestelling maakt als onderlegger voor het advies.

Het aanwijzen van monumenten was tot 2018 een stadsdeelbevoegdheid. Na vaststelling van het nieuwe bestuurlijk stelsel is deze bevoegdheid door de centrale stad opnieuw gemandateerd aan de stadsdelen, met uitzondering van

aanwijzingen in grootstedelijk gebied en het aanwijzen van beschermde stadsgezichten.

De commissie bracht in de periode 2016-2019 achtenveertig adviezen uit. Het merendeel daarvan (29) was positief. In negentien gevallen werd geadviseerd niet aan te wijzen. Van dit advies werd in een enkel geval bestuurlijk afgeweken, zoals bij de arbeiderswoningen aan de Osdorperweg in Sloten. Vijfenveertig aanvragen hadden betrekking op de aanwijzing van gebouwen, driemaal had de advisering betrekking op de aanwijzing van een gemeentelijk beschermd stads- of dorpsgezicht, namelijk de Noordoever van de Sloterplas en het Dorp Sloten (beide aangewezen in 2017) en een deel van de G- en de K-buurt in Zuidoost tot 'Bijlmermuseum' (aangewezen in 2019).

Projectmatige aanwijzing komt sinds de afronding van het Monumentenselectieproject (MSP), dat zich richtte op de bouwkunst uit de periode 1850-1940, niet meer voor. De meeste aanvragen betreffen dan ook de advisering over jongere bouwkunst, zoals het 'Zandkasteel', de voormalige

NMB-bank in Zuidoost, en Tripolis, het eerste multi-tenant kantoorgebouw aan de Zuidas.

Het nadeel van individuele aanwijzingen is dat zij vaak het karakter krijgen van 'reparatiewerk achteraf': de voorgenomen sloop of ingrijpende verbouwing vormt de directe aanleiding voor een belangenvereniging om een aanvraag tot aanwijzing als monument te doen. Alhoewel dit in sommige gevallen noodzakelijk is en de enige manier vormt om een bijzonder gebouw te redden, is er toch sprake van groeiend ongemak. De afgelopen jaren is het een aantal malen voorgekomen dat de behandeling van een initiatief tot herontwikkeling van een gebouw bij

een van de andere subcommissies van de CRK al in behandeling was, terwijl de subcommissie Aanwijzing Monumenten moest adviseren over het al dan niet aanwijzen als monument. Dat is in principe een onwenselijke situatie. Door de aanwijzing worden de spelregels voor herontwikkeling tussentijds veranderd, zodat continuïteit in de lijn van advisering niet meer mogelijk is. Dit kan worden voorkomen door goed overleg over de cultuurhistorische waarde bij aanvang van een project, waarbij aan de voorkant wordt afgesproken of een aanvraag tot aanwijzing wel of niet in behandeling zal worden genomen.

Slotermeer, Louis Couperusstraat 133, De Hoeksteen (nu De Ontmoeting). De in 1964 door Piet Zanstra voor de Nederlandse Hervormde Gemeente gebouwde kerk, is ondanks de sloop van de klokkentoren een beeldbepalend stedenbouwkundig element voor de Westelijke Tuinsteden. Het gebouw werd in 2018 aangewezen als gemeentelijk monument als markant voorbeeld van naoorlogse kerkbouw. Van grote toegevoegde waarde is de in overleg met Zanstra ontworpen architectuurgebonden kunst van Dick Elffers: het betonreliëf boven de entree en de glasappliquéramen in de oost- en westgevel.

Zuidoost, 'Bijlmermuseum'. Dit goed bewaarde gedeelte van de G- en K-buurt maakt deel uit van de eerste fase van de uitbreidingswijk die vanaf eind jaren '60 onder leiding van hoofdontwerper Siegfried Nassuth verrees in de Bijlmermeerpolder. Het 'museum' werd in 2019 aangewezen als gemeentelijk beschermd stadsgezicht 'vanwege de goed bewaarde en nog duidelijk herkenbare stedenbouwkundige opzet en de kenmerkende honingraatstructuur van de hoogbouw'. Naast stedenbouwkundige en architectonische argumenten speelde de waarde van het gebied als 'plek van herinnering' voor de vele nieuwe inwoners uit Suriname en voor de Bijlmerramp van 4 oktober 1992 een belangrijke rol.

Westerdoksdijk 40, voormalig kantoor van Rederij Gebr. Goedkoop, in 1958 ontworpen door F.J.E. Dekeukelaire en J.H. Grolle. Het gebouw werd door Stadsdeel Centrum door middel van een spoedprocedure aangewezen als gemeentelijk monument om sloop of een ingrijpende verbouwing te voorkomen. Samen met het Havenkantoor van W.M. Dudok is het markante, modernistische gebouw een van de weinige herinneringen aan havenactiviteit in dit deel van de stad.

Zuidas, Burgerweeshuispad 99-441, gebouw Tripolis. Het uit drie clusters bestaande kantorencomplex is een van de laatste werken van architectenbureau Aldo en Hannie van Eijck. Het lang verguisde complex werd in 2019 aangewezen als gemeentelijk monument, 'vanwege de stedenbouwkundige en landschappelijke relatie met het wereldberoemde Burgerweeshuis, het doordachte architectonische ontwerp, de onderscheidende kantoortypologie en de plaats in het oeuvre van het architectenbureau A. en H. van Eijck'.

Integrale Commissie

De subcommissie Integrale Rumlelijke Kwaliteit (Integrale Commissie) adviseert vroeg in het proces vanuit de disciplines stedenbouw, architectuur, landschap, cultuurhistorie en monumenten. Adviezen zijn gericht aan het College van B&W en worden door de initiatiefnemers gebruikt om hun plan te verbeteren, c.q. in een vroeg stadium te laten toetsen. De Integrale Commissie kent ambtelijke leden en leden 'van buiten'. De leden 'van buiten' zijn de voorzitters van de gebiedsgerichte commissies van de CRK en de voorzitter van de Commissie Aanwijzing Monumenten. Hiermee wordt continuïteit in de advisering tussen de verschillende subcommissies van de CRK gegarandeerd. De ambtelijke leden zijn, net als de leden 'van buiten', benoemd door de raad en adviseren vanuit hun persoonlijke expertise 'zonder last of ruggenspraak'. Acterend voorzitter is de algemene voorzitter van de CRK, Eric Luiten (tot mei 2017: Marianne Loof). Een overzicht van de ambtelijke leden vindt u in de bijlagen.

Een belangrijk verschil tussen de Integrale Commissie en de gebiedsgerichte commissies zit

in de samenstelling en in de wijze van advisering. De gebiedsgerichte commissies adviseren op basis van vastgestelde kaders (de welstandsnota en erfgoedbeleid) of iets voldoet aan de minimale kwaliteitseisen die voor een bepaald gebied of voor een bepaalde groep van gebouwen zijn afgesproken. Het is de finale check voordat een omgevingsvergunning wordt verleend. De Integrale Commissie adviseert veel vroeger in het proces op een moment dat plannen nog eenvoudig kunnen worden bijgesteld. Vaak is er voor een initiatief dat landt bij de Integrale Commissie nog geen vastgesteld kader (bij voorbeeld een uitgewerkt bestemmingsplan). De nadruk ligt daardoor heel sterk op het maximaal benutten van de mogelijkheden tot planverbetering. Voor de aanvrager ligt het grote voordeel in het feit dat aspecten van stedenbouw, landschap, architectuur en erfgoed in samenhang worden afgewogen en dat vroeg in het proces duidelijkheid ontstaat over de haalbaarheid van een initiatief. Daarmee voldoet de CRK aan de eisen die van uit de nieuwe Omgevingswet worden gesteld aan een 'gemeentelijke adviescommissie'.

Vóór 2017

Bij de inrichting van een Integrale Commissie werd niet over een nacht ijs gegaan. Omdat in Nederland nog geen ervaring bestond met deze andere rol van 'welstand' werd vanaf 2013 geëxperimenteerd met de agendering, invulling en samenstelling van dit nieuwe adviesinstrument. Daarbij werd nadrukkelijk de meerwaarde opgezocht van vroege agendering met adviseurs van verschillende achtergrond aan tafel. Het eerste dossier waar de commissie zich over boog was de herontwikkeling van het grote Fortisgebouw op het Rokin en de splitsing daarvan in twee los van elkaar staande warenhuizen. Van een gehele andere orde was het – op verzoek van de gemeente en het Rijksvastgoedbedrijf – formuleren van de cultuurhistorische paragraaf en toetsingscriteria voor de tender van de Bijlmerbajes (Penitentiaire Inrichting Overamstel).

Kenmerkend voor de experimentele fase van de Integrale Commissie is de intensieve planbegeleiding door middel van een groot aantal behandelingen van een beperkt aantal onderwerpen. Na 2017 is het aantal behandelingen teruggebracht tot in principe eenmaal per onderwerp, met bij uitzondering een tweede bijeenkomst. Uitgangspunt is dat het advies dermate helder moet zijn dat partijen daar, onder ambtelijke begeleiding, zelf hun conclusies aan moeten kunnen verbinden. Het uiteindelijke besluit om mee te werken aan een plan blijft uiteindelijk altijd bestuurlijk.

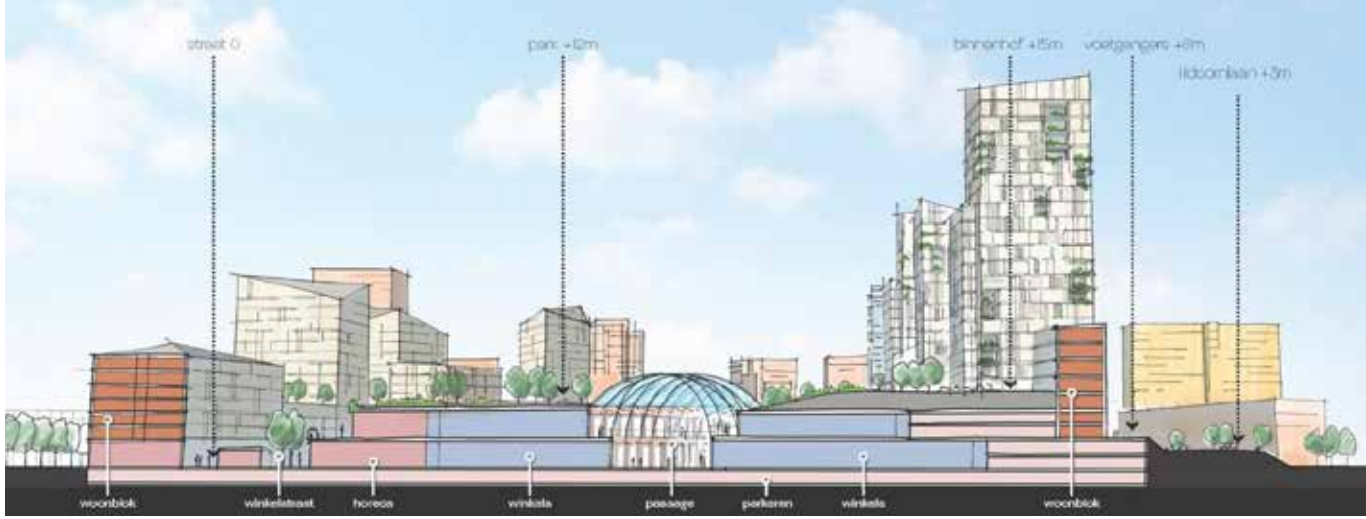
Na evaluatie van de resultaten besloot de gemeenteraad in december 2016 tot het vaststellen van de nieuwe verordening op de CRK waarmee ook de officiële start van de Integrale Commissie een feit was.

2017-2019

De commissie kwam in 2017 vijftienmaal, in 2018 twintigmaal, en in 2019 vierentwintigmaal bijeen in de Tuinkamer van de Voormalige Stadstimmertuin 4-6. Het aantal uitgebrachte adviezen steeg van 18 in 2017 tot 29 in 2019. De commissie adviseerde zeventig keer gevraagd en éénmaal ongevraagd (Urbaniteit, advies 2018-5). De gevraagde adviezen werden uitgebracht aan het college, aan de dagelijkse bestuurders van de stadsdelen en aan projectteams, die vaak door de gemeente worden ingericht om marktinitiatieven te begeleiden.

Voor wat betreft de herkomst van de plannen was stadsdeel Oost de hofleverancier met 15 plannen, gevolgd door Centrum met 13 plannen. Beide laten zich verklaren vanuit de specifieke kenmerken van het stadsdeel. Zowel Zeeburg als IJburg, waar omvangrijke stedenbouwkundige plannen in ontwikkeling zijn, behoren tot stadsdeel Oost. In Centrum was bij alle plannen sprake van een erfgoedbelang dat moest worden meegewogen. Een vroegtijdige, integrale advisering heeft daar bij uitstek een meerwaarde. Alleen voor 2019 was Nieuw West koploper met acht in de Integrale Commissie behandelde plannen. De vernieuwing van Nieuw West valt uiteen in veel deelprojecten waarvoor de kaders vaak niet vooraf zijn vastgelegd. Daardoor is het zoeken naar oplossingen voor verdichting en sloop/nieuwbouw die recht doen aan het karakter van de Tuinstad een complexe opdracht.

De aard van de plannen was zeer verschillend. Over de hele periode gerekend werd het vaakst geadviseerd op stedenbouwkundige plannen en beeldkwaliteitplannen (29), op de voet gevolgd door advisering over grootschalige bouwiniciatieven van marktpartijen en corporaties (23). In 2019 is deze verhouding omgekeerd, zodat in dit opzicht misschien sprake is van een trendbreuk. Over de hele periode waren er tien plannen met een sterke cultuurhistorische lading. Zes plannen hadden primair betrekking op de inrichting van openbare ruimte en landschap (dijkverzwaring Durgerdam, Gaasperplas). Een volledig overzicht van de adviezen vindt u in de bijlagen op pagina 63-65.

Een greep uit door de Integrale Commissie behandelde dossiers: (van links naar rechts en van boven naar onder, per pagina) Winkelcentrum Buikslotermeerplein, woontoren in Buitenveldert, De Meervaart in Osdorp, gebouw Fibonacci aan de Panamalaan, impressie van de Omval met toegevoegde hoogbouw, Holocaustmuseum aan de Plantage Middenlaan, uitbreiding Ringparkgebouw Rembrandtpark, Kawwgomballenkwartier Overamstel, Tripolis/ het Venster aan de A10, IJbaan bij de Minervahaven, herbesteding vm. Telegraafgebouw aan de Nieuwezijds Voorburgwal.

Detail van gerenoveerde Aireyblokken in Sloterveer (zie ook p. 6-7).

1

1

Projecten

'Mooi Verduurzamen'

In 2016 is een begin gemaakt met het project 'Mooi Verduurzamen'. Dit richt zich speciaal op de naoorlogse wijken van het Algemeen Uitbreidingsplan waar zich een groot deel van het corporatiebezit bevindt. Het kan worden gezien als een vervolg op de bestaande handreiking 'Beter Verbeteren' die betrekking had op de 19de-eeuwse Ring en de Gordel '20-'40.

Aanleiding voor dit project was de gezamenlijke constatering van de CRK en de corporaties dat de welstandsbeoordeling over de architectonische kwaliteit van duurzaamheidsmaatregelen (met name aan de gevels) onbevredigend uitwerkte. De corporaties hebben een enorme opgave om te voldoen aan de energieprestatie-eisen voor hun bezit. De commissie kijkt naar de impact van de maatregelen op het uiterlijk van gebouwen en streeft ernaar de ruimtelijke kwaliteit van Amsterdam te behouden en waar mogelijk te verbeteren. Deze doelstellingen komen niet vanzelf bij elkaar. Soms is er meer aanpassing mogelijk dan vooraf gedacht. Soms legt de architectonische kwaliteit van het bestaande gebouw beperkingen op aan de wijze van renoveren. In vrijwel alle gevallen blijkt maatwerk nodig.

In opdracht van de CRK is door Gert Jan te Velde (Van Schagen Architecten) een

METSELWERK MET GATEN EN ORNAMENTEN

SYSTEEMGEVEL

METSELWERK

MOOI
VERDUU

Voorzijde van de brochure 'Mooi Verduurzamen', te downloaden via de site van de CRK. De brochure is een handreiking voor de corporaties bij het verduurzamen van hun naoorlogse bezit in de AUP-gebieden en maakt onderscheid tussen verschillende typen gevelarchitectuur.

beargumenteerde matrix samengesteld, die door gebouweigenaren gebruikt kan worden om een inschatting te maken van de meest wenselijke renovatietactiek. De conceptversie van deze matrix is op 5 september 2017 met de corporaties besproken en daarna bijgewerkt en aangepast. In oktober 2017 verscheen de leidraad 'Mooi Verduurzamen' waarin oplossingsrichtingen en aandachtspunten op een rij zijn gezet en voorbeeldprojecten worden aangereikt. Het accent wordt gelegd op een integrale benadering. Daarin speelt de samenhang tussen duurzaamheid en aspecten als bewoning en betaalbaarheid, cultuurhistorie, architectuur, stedenbouw en programma een belangrijke rol.

Nadere gegevens over 'Mooi Verduurzamen' en voorbeeldprojecten zijn opgenomen op de site van de CRK. Gert Jan te Velde blijft voorlopig als 'adviseur mooi verduurzamen' aan de CRK verbonden en is beschikbaar voor maatwerkadviezen aan corporaties en VVE's.

URZAMEN

Zonnepanelen, dakenkaart Centrum

Over het historische centrum van Amsterdam bestaat het idee dat het gebied door zijn hoge monumentendichtheid ongeschikt of te kwetsbaar zou zijn voor toepassing van pv-panelen. En dat terwijl de overgang naar 'aardgasvrij' in dit deel van de stad naar verwachting zal leiden tot een forse toename van het elektriciteitsgebruik. Een inventarisatie van de daken in Centrum uit 2015 maakte snel duidelijk dat er in Centrum veel meer dakvlak beschikbaar is voor pv-panelen dan over het algemeen wordt gedacht: er is veel nieuwbouw van kantoren, winkels en woningen, er zijn veel monumenten en beeldbepalende gebouwen met platte daken, maar zelfs het traditionele grachtenhuis biedt vaak ruime mogelijkheden: de regel die hier geldt, is dat panelen niet zichtbaar mogen zijn vanuit de openbare ruimte. Omdat het traditionele Amsterdamse huis met zijn smalle voorzijde naar de straat is gekeerd, zijn grote delen van de dakvlakken meestal niet zichtbaar vanaf de straat. De kaart die in 2015 werd gemaakt door Monumenten en Archeologie was na vier jaar toe aan een update. Op initiatief van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit werd de kaart geactualiseerd en online gepubliceerd op maps.amsterdam.nl waar hij voor burgers en professionals te raadplegen is. Omdat de kaart een heldere relatie legt tussen erfgoedwaarde en de geschiktheid van een dak voor het toepassen van pv-panelen, voorziet hij in een grote behoefte. Op verzoek van 'Amsterdam Klimaatneutraal' is de kaart in 2019 uitgebreid voor de hele stad. De nieuwe versie komt digitaal beschikbaar in het voorjaar van 2020. De Commissie Ruimtelijke Kwaliteit ziet deze kaart als een reality-check en hoopt er een bijdrage mee te leveren aan de verduurzaming van Amsterdam.

Uitsnede uit de dakenkaart Centrum.

Door de vele platte daken en dakvlakken die niet zichtbaar zijn uit de openbare ruimte, zijn er zelfs in Amsterdam Centrum ruime mogelijkheden voor het leggen van PV-panelen.

'Welstand op het Water'

In de raadsvergadering van 18 juli 2018 is de nota Welstand op het Water met algemene stemmen vastgesteld. Daarmee is voor het vervangen en verbouwen van woonboten in Amsterdam een helder, transparant en voor de hele stad geldend toetsingskader beschikbaar. Met deze nieuwe nota, die in overleg met veel betrokkenen tot stand is gekomen, is uitvoering gegeven aan hetgeen in de Watervisie 2040 door de raad is besloten.

De nota volgt de systematiek van de Schoonheid van Amsterdam, waarbij een koppeling is aangebracht tussen het ruimtelijk systeem en het welstandsniveau dat door de commissie wordt gehanteerd. Per ruimtelijk systeem is sprake van een 'streefbeeld', een beschrijving van wat idealiter in een gebied het resultaat zou zijn van consistent volgehouden welstandsadviesing. Dat is voor Centrum, waar schepen zich in formaat en uiterlijk moeten verhouden tot het historische stadsbeeld, anders dan bij voorbeeld voor de NDSM werf, waar schepen in aansluiting op het industriële woonmilieu een wat robuuster uiterlijk kunnen hebben. Overigens gaat de commissie niet over ligplaatsenbeleid. Dat is geregeld in bestemmingsplannen en wordt getoetst door Waternet en door de stedenbouwkundigen van de stadsdelen. In de periode 2016-2019 werd 676 maal geadviseerd op vervanging of verbouwing van een woonark of een woonschip. De commissie laat zich daartoe bijstaan door een woonbootdeskundige en een adviseur historische schepen (zie samenstelling van de commissie).

De afgelopen vier jaar zijn er twee tendensen zichtbaar die voor een deel met behulp van de nieuwe welstandsnota beter kunnen worden begeleid. Er is een toegenomen aandacht voor verduurzaming van wonen op het water, in de vorm van zonnepanelen, -collectoren en groene daken. Omdat de daken van woonboten meestal goed zichtbaar zijn uit de openbare ruimte is speciale aandacht nodig voor de manier waarop het daklandschap wordt ingericht. De nota geeft duidelijke kaders om dat zo goed mogelijk te doen. Een tweede tendens is de toenemende neiging om bestaande of nieuwe casco's van schepen te voorzien van zo groot, breed en hoog mogelijke opbouwen met veel glas. Deze 'doorzonwoningen op het water' leiden tot klachten van omwonenden. De nota stelt dat een stuurhut of theehut op een schip in een bepaalde verhouding moet staan tot de afmetingen van het schip als geheel en geeft voorschriften voor materialen.

Voorzijde van de nieuwe nota Welstand op het Water, die op 18 juli 2018 door de Raad werd vastgesteld.

Prinsengracht bij de Leliengracht, een nieuwgebouwd en een historisch varend woonschip. Wat opvalt is het verschil in hoogte en in de verhouding tussen lengte en breedte.

Borneokade, foto voor en na de verlenging en verbouwing van de zeesleepboot Hunter tot woonschip. (Ontwerp: Scheepswerf Talsma)

Getallen en grafieken

De in de grafieken opgenomen aantallen hebben betrekking op adviezen die door (of uit naam van) de commissie zijn verstrekt in het kader van aanvragen voor een omgevingsvergunning. De cijfers laten in de eerste plaats zien hoe Amsterdam uit de crisis kwam. Op het dieptepunt van 6459 adviezen in 2014 volgde een gestage toename totdat in 2017 het oude piekniveau van 2010 weer werd geëvenaard. 2018 was met bijna 10.000 adviezen een topjaar. De toename ten opzichte van het dieptepunt in 2014 bedroeg hiermee ruim vijftig procent.

Afname in 2019

In 2019 is sprake van een kleine maar duidelijke afname ten opzichte van 2018. Dit kan duiden op een bescheiden teruggang in bouwactiviteit al zijn er ook andere factoren die van invloed zijn op de aantallen door de commissie verstrekte adviezen: het aanwijzen van Rijksbeschermd stadsgezichten (Plan Zuid) werkt verhogend omdat daarmee meer ingrepen onder de vergunningplicht vallen. Verlagend werkt de inzet van het instrument van ambtelijke toetsing door de stadsdelen: 'veel voorkomende kleine bouwplannen' waarvoor duidelijke regels in de welstandsnota zijn opgenomen, kunnen in principe door de stadsdelen ambtelijk worden getoetst en afgedaan. Veel wisselingen in de

bezetting bij de afdelingen Vergunning, Toezicht en Handhaving (VTH) veroorzaakten een afname in het gebruik van deze wettelijke mogelijkheid zodat er steeds meer op het bordje van de CRK kwam te liggen. In 2018 is in een aantal stadsdelen een begin gemaakt met een cursus 'welstand en ambtelijke toetsing'. Deze heeft als doel ervaren medewerkers Vergunningen (opnieuw) op te leiden tot ambtelijke toetsers. De teruggang in het aantal door de commissie afgegeven adviezen in Zuid en West is daar mede door te verklaren.

Gemandateerd, Agendaoverleg en Commissie

Om de enorme aantallen adviesverzoeken in Amsterdam, binnen de gestelde termijnen de baas te blijven, hanteert Amsterdam een systeem dat afwijkt van dat van de meeste andere grote steden. De secretarissen van de gebiedsgerichte commissies (subcommissie 1-3) gaan op vaste momenten in de cyclus van vergunningverlening naar de stadsdelen. Ze formuleren daar ter plekke het welstandsadvies voor kleinere bouwplannen 'waarvan de mening van de commissie als bekend mag worden verondersteld'. Dat vergt een hoog opleidings- en kennisniveau bij de secretarissen, die daarmee een grote verantwoordelijkheid voor hun rekening nemen. Het voordeel voor de burger is dat vaak heel snel een advies beschikbaar is.

Omdat bij dit 'gemandateerd overleg' steeds een ambtelijk adviseur van Monumenten & Archeologie aanwezig is, kunnen ook kleinere ingrepen aan monumenten daar worden behandeld. Op die manier wordt tussen de 65 en 70% van alle aanvragen behandeld. Van de overige 30 tot 35% wordt ruim een kwart voorgelegd aan de voorzitter van de betreffende subcommissie (Agendaoverleg). Slechts 5 á 6% van alle aanvragen wordt behandeld in een openbare vergadering van de voltallige commissie. Dat zijn uiteraard de grotere verbouwingsplannen voor monumenten en de grote bouwaanvragen met duidelijke gevolgen voor de fysieke leefomgeving. Ook kleinere plannen worden soms geagendeerd omdat de aanvrager (eigenaar/ architect/ ontwikkelaar) heeft verzocht om een overleg met de commissie.

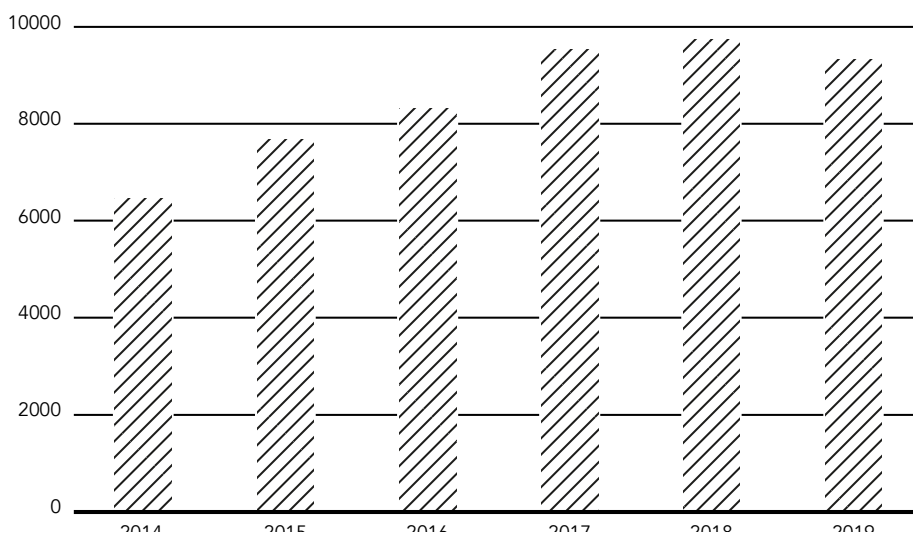
Stadsdelen

Een constante in de verdeling van adviezen over de stadsdelen is dat Centrum alléén verantwoordelijk is voor circa een derde van het totaal. Dat heeft te maken met de grote

hoeveelheid monumenten en beeldbepalende panden maar ook met de snel wisselende functies in winkelpanden en kantoren. Om die reden heeft Centrum als enige van de stadsdelen een eigen subcommissie, waarin vanwege de aard van de advisering naast een architectuurhistoricus ook een restauratiearchitect is opgenomen.

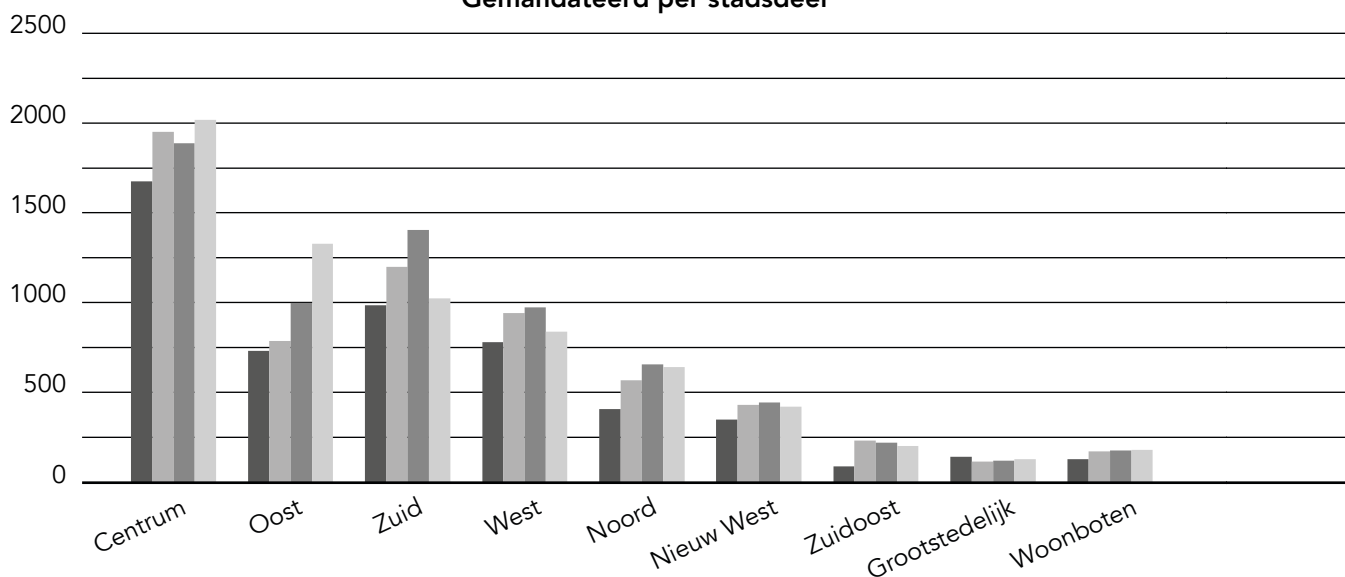
De procentueel sterkste toename van adviesverzoeken over de jaren 2016, '17 en '18 kwam voor rekening van Zuid, Oost en West (subcommissie 2). Dit is een directe weerslag van wat in de publieke opinie de 'bouwwoede' of 'bouwdynamiek' is gaan heten: het ingrijpend verbouwen uitbreiden en onderkelderen van huizen in de bestaande wijken binnen de ring zoals de Concertgebouwbuurt, de Pijp, de Vondelstraat en omgeving en de Indische Buurt, waardoor hele delen van woonbuurten vrijwel permanent in verbouwing zijn. De teruggang van de aantallen adviesverzoeken in 2019 is mede toe te schrijven aan de inspanningen van de stadsdelen om door middel van strenger toegepaste bestemmingsplanregels de bouwdynamiek te beteugelen.

Aantal adviezen per jaar

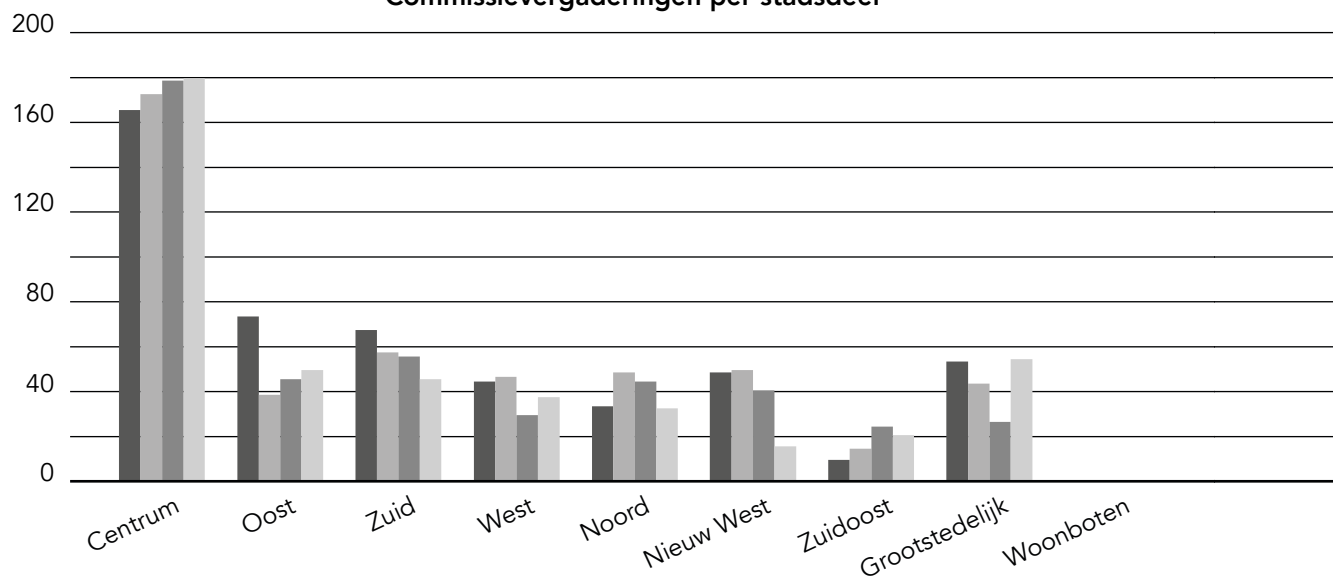

	2016				2017			
	Gemand.	AGO	CIE	Totaal	Gemand.	AGO	CIE	Totaal
Centrum	1695	1070	165	2930	1973	1070	172	3215
Oost	742	367	73	1182	797	299	38	1134
Zuid	998	232	67	1297	1213	364	57	1634
West	790	203	44	1037	955	183	46	1184
Noord	413	186	33	632	575	259	48	882
Nieuw West	356	200	48	604	437	195	49	681
Zuidoost	93	54	9	156	237	94	14	345
Grootstedelijk	145	144	53	342	118	121	43	282
Woonboten	131	0	0	131	177	2	0	179
	5363	2456	492	8311	6482	2587	467	9536

Gemandateerd per stadsdeel

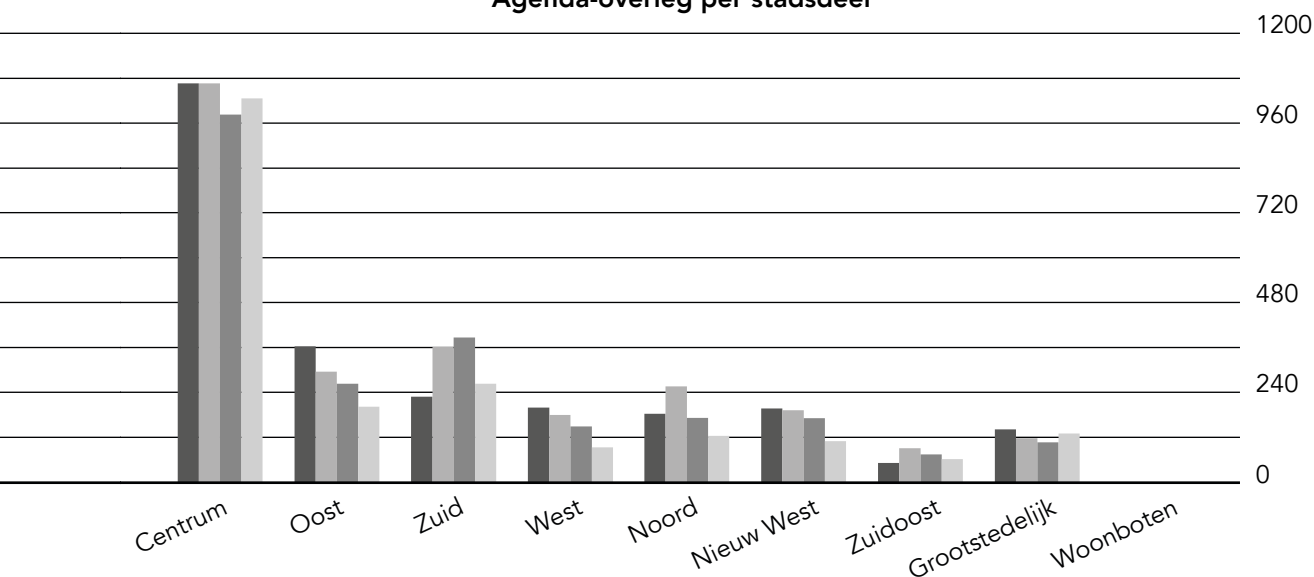
Commissievergaderingen per stadsdeel

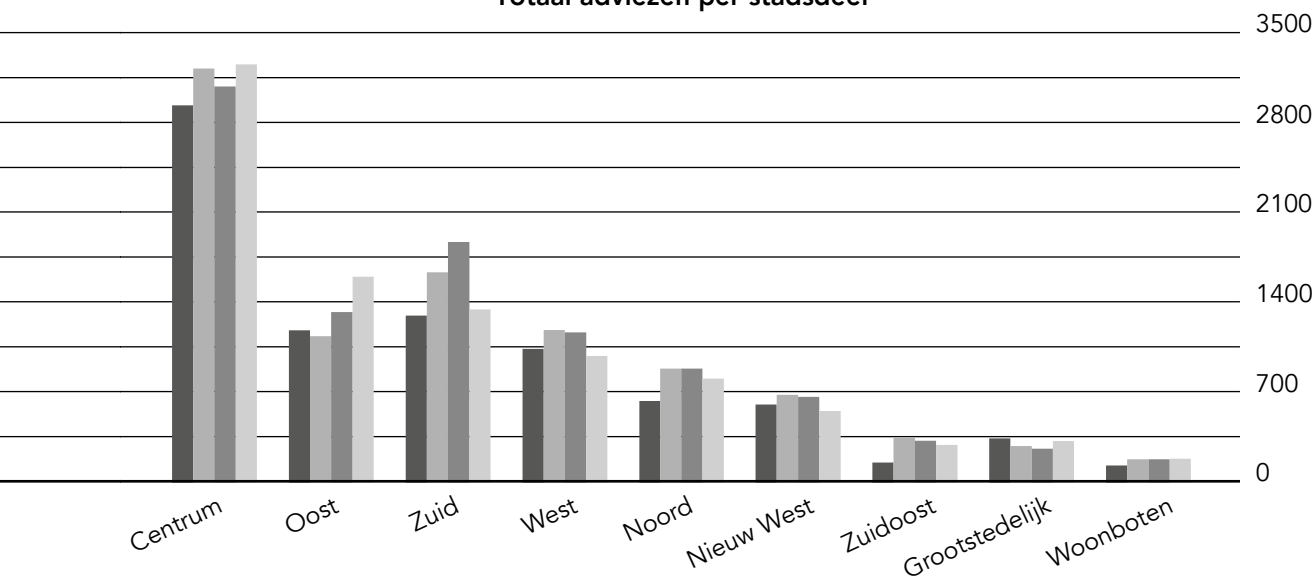
2018				2019			
Gemand.	AGO	CIE	Totaal	Gemand.	AGO	CIE	Totaal
1909	986	178	3073	2040	1029	179	3248
1011	266	45	1322	1343	205	49	1597
1421	390	55	1866	1035	266	45	1346
984	152	29	1165	850	96	37	983
665	175	44	884	650	127	32	809
450	174	40	664	427	113	15	555
224	77	24	325	207	65	20	292
124	110	26	260	133	134	54	321
180	0	0	180	186	0	0	186
6968	2330	441	9739	6871	2035	431	9337

Agenda-overleg per stadsdeel

Totaal adviezen per stadsdeel

Hotel bij de RAI naar ontwerp van OMA (zie ook p. 37).

Samenstelling van de commissies

Plenair

Marianne Loof	voorzitter
Eric Luiten	voorzitter

Commissie I

Janneke Bierman	architect
Geert van Veersen	restaurantearchitect
Karianne Vandenbroucke	restaurantearchitect
Charlot ten Dijke	architect
Marcel Lok	architect
Ronald Glaudemans	cultuurhistoricus
Ronald Stenvert	cultuurhistoricus
Freek Schmidt	cultuurhistoricus

Commissie II

Bart van der Vossen	architect
Gus Tielens	architect
Alexander Pols	architect
Patrick Koschuch	architect
Monica Ketting	architect
Tako Postma	architect
Natasja Hogen	cultuurhistoricus
Jeroen Westerman	cultuurhistoricus

Commissie III

Jeroen Schipper	architect
Robert Winkel	architect
Arzu Ayikgezmez	architect
Marc Koehler	architect
Tako Postma	architect
Do Janne Vermeulen	architect
Marie-Thérèse van Thoor	cultuurhistoricus
Annuska Pronkhorst	cultuurhistoricus

Commissie Aanwijzing Monumenten

Ronald Glaudemans	bouwhistoricus
Ronald Stenvert	cultuurhistoricus
Freek Schmidt	cultuurhistoricus
Natasja Hogen	cultuurhistoricus
Jeroen Westerman	cultuurhistoricus
Marie-Thérèse van Thoor	cultuurhistoricus
Annuska Pronkhorst	cultuurhistoricus

Plaatsvervangers

Tom Frantzen	architect
Ronald Janssen	architect
Bastiaan Jongerius	architect

2016

2017

2018

2019

Voorzitter
Zittend
Plaatsvervanger

Ambtelijke leden Integrale Commissie

Hans van der Made	stedenbouwkundige R&D
Bart Vlaanderen	stedenbouwkundige R&D
Irene Klarenbeek	stedenbouwkundige R&D
Marianne Griffioen	landschap en openbare ruimte R&D
Jeroen Schilt	gebiedsadviseur M&A
Ranjith Jayasena	archeoloog M&A
Gabri van Tussenbroek	bouwhistoricus M&A
Michel Hoogewerf	beleidsadviseur V&OR
Ton Schaap	stedenbouwkundige R&D
Aafke Post	stedenbouwkundige R&D
Ruwan Aluvihare	landschap en openbare ruimte R&D
André Winder	monumentadviseur M&A
Hester Aardse	gebiedsadviseur M&A
Jouke van der Werf	gebiedsadviseur M&A
Maartje Veldkamp	monumentadviseur M&A

Adviseurs

Claudia Linders	beeldende kunst
Martine van Lier	woonboten
Marja Goud	historische schepen
Dirk Fokkema	historische schepen
Guus Baneke	sanering verkeersgeluid
Leen Borst	sanering verkeersgeluid
Gert Jan te Velde	Mooi Verduurzamen
Paul de Ruiter	Duurzaamheid

Ambtelijke adviseurs

Hans van der Made	Ruimte en Duurzaamheid
Sabine Lebesque	Grond en Ontwikkeling
Karin Westerink	Monumenten en Archeologie
Anette van Dijk	Monumenten en Archeologie

Bureau van de CRK

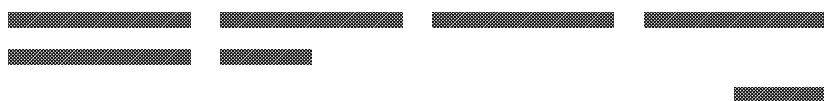
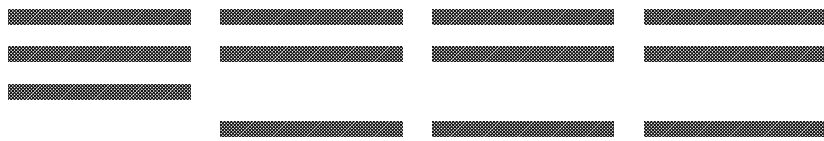
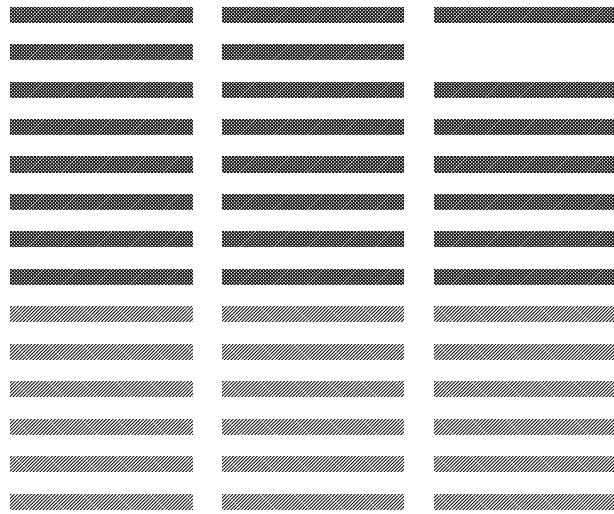
Lisl Edhoffer	algemeen secretaris CWM
Paul Rosenberg	algemeen secretaris CRK
Mariette Adriaanssen	secretaris Commissie II
Pepijn Diepeveen	secretaris Commissie II
Elles van den Hoek	beleid, secretaris Commissie IV
Almira van der Lee	secretaris Commissie III
Merel Martens	secretaris Commissie I
Muriel Hoffs	administratieve ondersteuning
Marlies van der Meijden	secretaris Commissie I
Dik de Roon	beleid, secretaris Commissie IV
Marlous Ruiter	secretaris Commissie II
Jeroen van Rijsbergen	secretaris Commissie I
Eric Snoeck	secretaris Commissie III
Erwin Zomers	secretaris Commissie I en IV
Belinda van Buiten	ondersteunend secretaris

2016

2017

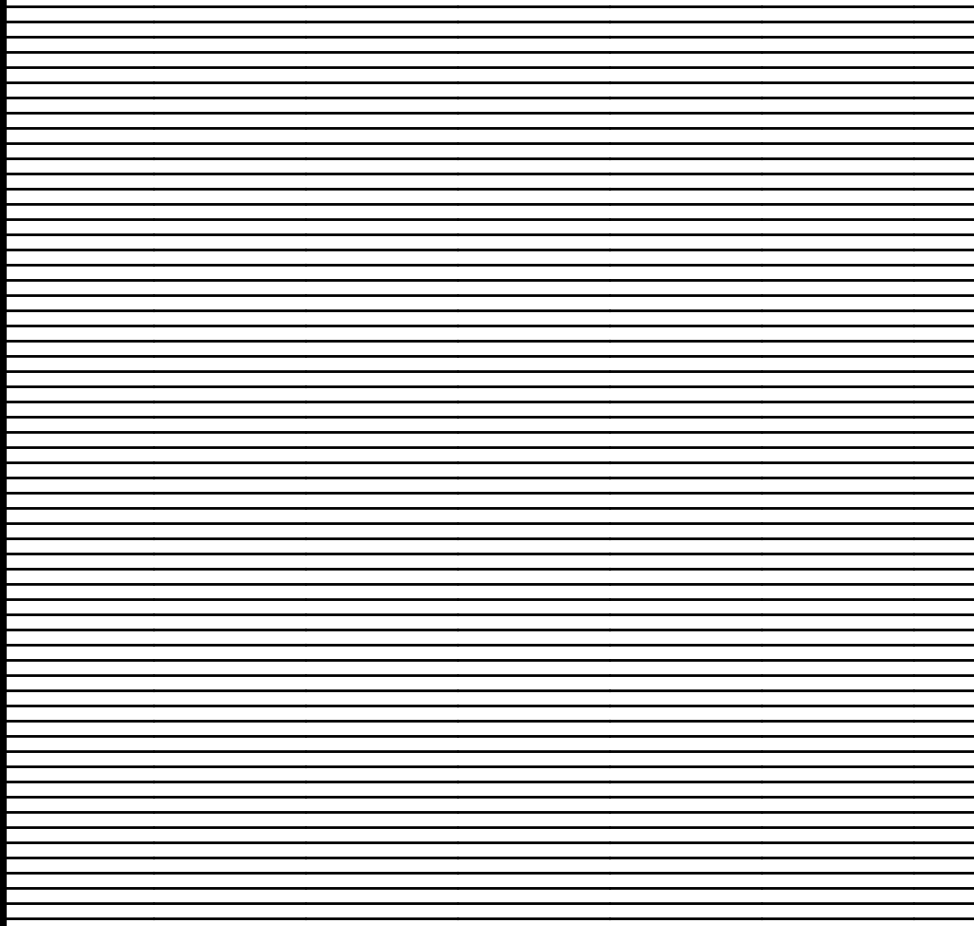
2018

2019

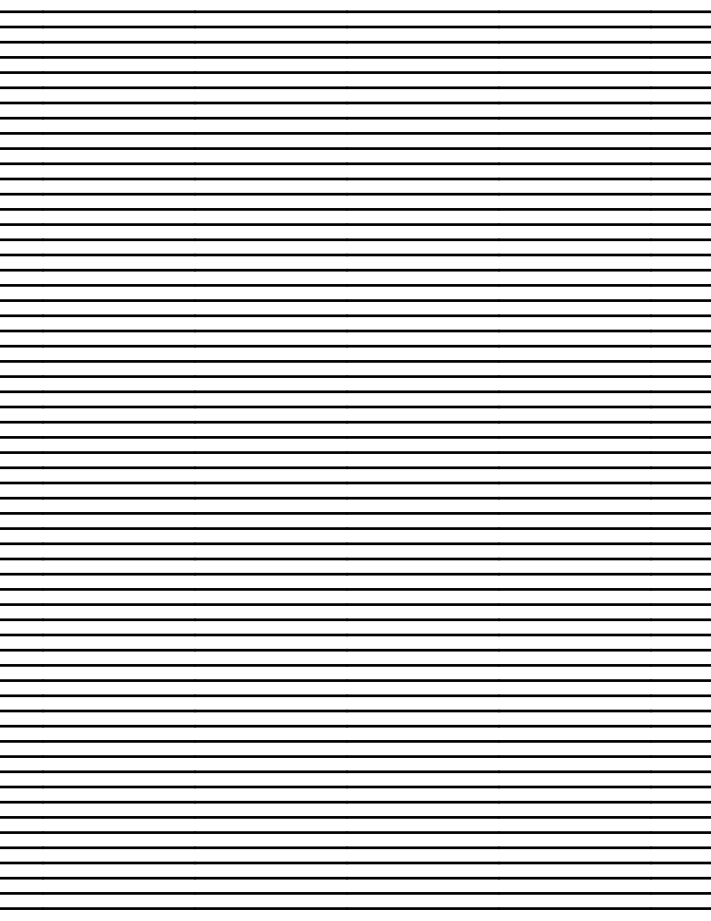
Voorzitter
Zittend
Plaatsvervanger

Adviezen van de Integrale Commissie

Vóór 2017

1. Fortisgebouw Rokin (Centrum), advies op de herontwikkeling van het voormalige bankgebouw (2x)
2. Bajeskwartier (Oost), advies op de tendervoorwaarden van de herontwikkeling van de Penitentiare inrichting Overamstel (3x)
3. Spaarndammerschoollocatie (West), advies op de tendervoorwaarden en architectenselectie voor woningbouw (4x)
4. Parkeergarage Nassaukade (Centrum, West), advies op de randvoorwaarden voor de bouw van een parkeergarage in het water van de Nassaukade (5x)
5. Lijnbaansgracht en Ziesenskade (Centrum), advies op het oprichten van permanente fietsvoorzieningen boven het water van de gracht (5x)
6. Halvemaansteeg 4-6 (Centrum), advies op de bouw van een horecavoorziening en woningen op het binnenterrein tussen Amstel, Halvemaansteeg en Reguliersbreestraat (4x)

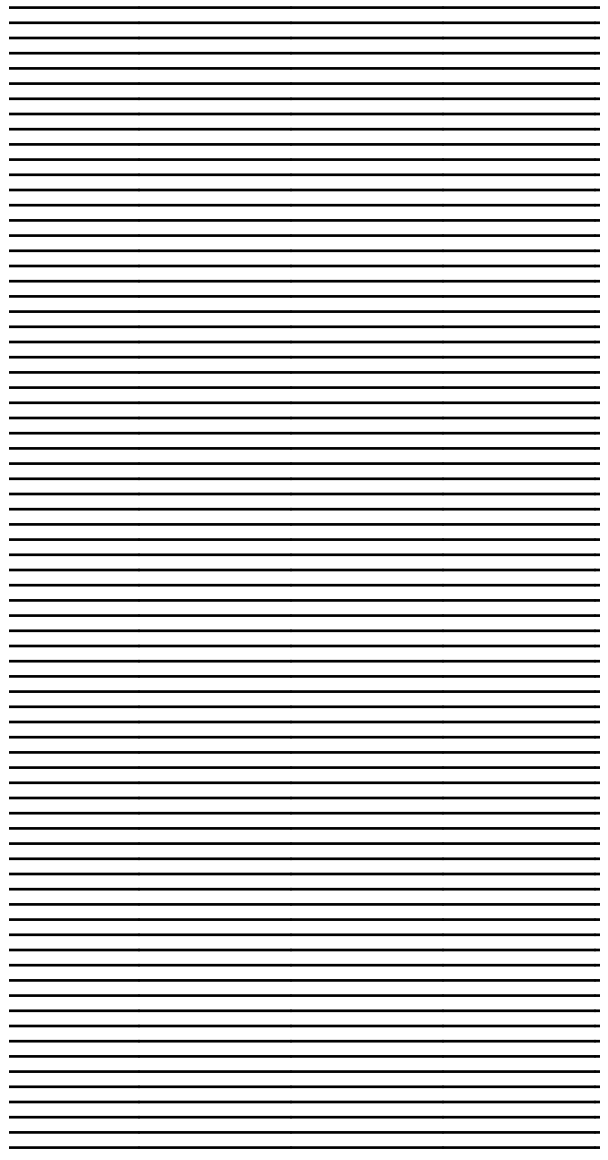

2017

1. Durgerdam, Markermeerdijk (Noord), advies op dijkverzwaring binnen de context van het Rijksbeschermd dorpsgezicht
2. Buitenveldertselaan 78 (Zuid), advies op de bouw van een woontoren
3. Brediuslocatie Spaarndammerbuurt (West), advies op stedenbouwkundig model voor het toevoegen van woningen
4. Klokkenhof, Surinameplein (Zuid), advies op herontwikkeling door gedeeltelijke sloop/ nieuwbouw
5. Gebouw Fibonacci, Panamalaan (Oost), advies op de bouw van een woontoren
6. Nelson Mandelapark, bebouwing noordflank (Zuidoost), advies op het bijgestelde stedenbouwkundig plan
7. Foodcenter, Jan van Galenstraat (West), advies op het gewijzigde stedenbouwkundigeplan voor het woongedeelte
8. Telegraafgebouw, Nieuwezijds Voorburgwal (Centrum), advies op herbestemming, restauratie en uitbreiding van het rijksmonument
9. Amsteloever/ de Omval (Oost), advies op de principenota
10. Oostenburg (Centrum), advies op de inhoud van het beeldkwaliteitplan en ontwikkelstrategie
11. Sluisbuurt (Zeeburg), advies op het beeldkwaliteitplan en ontwikkelstrategie
12. Markermeerdijk, module 15 (Noord), advies op de dijkverzwaring ter hoogte van het Kinselmeer
13. Amstel III (Zuidoost), advies op ontwikkelstrategie
14. Bijlmerdreef (Zuidoost), advies op de inrichting van de openbare ruimte
15. Centrum, themabijeenkomst 'Aanlichten van gebouwen en straatwanden'
16. Buikslotermeerplein, CAN-gebied (Noord), advies op de herontwikkeling van het winkelcentrum
17. Haven Langerlust in de Gaasp (Zuidoost), advies op het aanleggen van een jachthaven
18. Strandeiland (IJburg), advies op het stedenbouwkundig plan en raamwerk openbare ruimte

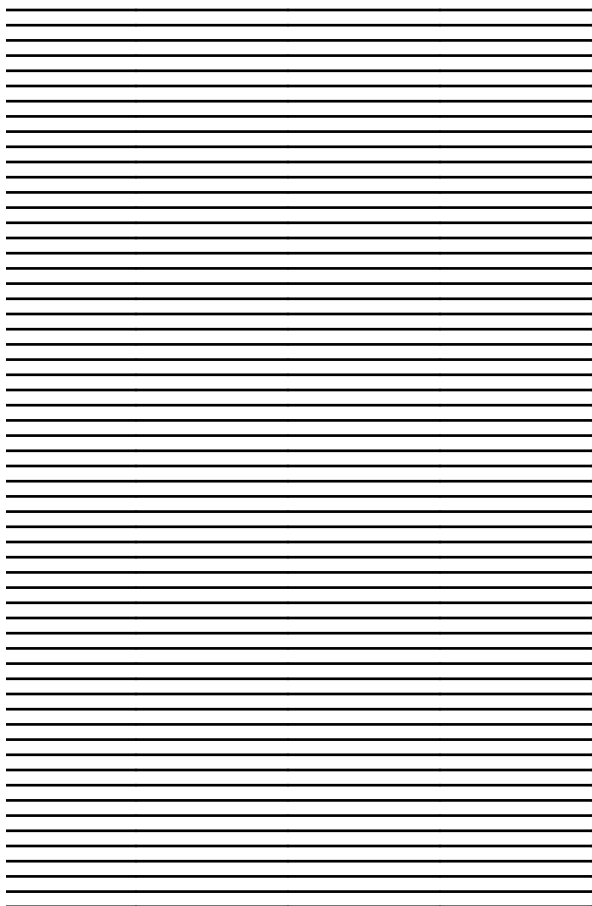
2018

1. Zuidas (Zuid), advies op uitbreiding Zuidas en inrichting openbare ruimte
2. Kamerlingh Onneslaan 1 (Oost), advies op de herbestemming en ophoging van een vm. telefooncentrale
3. Gevangenis Havenstraat (Zuid), advies op herbestemming, restauratie en uitbreiding tot British School
4. Sluisbuurt (Zeeburg) 2de behandeling, advies op inrichting openbare ruimte en beeldkwaliteitsplan
5. 'Urbaniteit', ongevraagd advies op borging van ruimtelijke kwaliteit in een snel groeiende stad
6. 'Hoogbouwvisie', advies op thematische studie t.b.v. de bijstelling van het hoogbouwbeleid
7. Bijlmer, Cluster 6 (Zuidoost), advies op stedenbouwkundig plan, architectonische uitwerking en inrichting openbare ruimte
8. Sloterdijk 1-zuid (Nieuw West), advies op stedenbouwkundig plan en inrichting openbare ruimte
9. Walenweeshuis, Vijzelgracht (Centrum), advies op herbestemming en uitbreiding van het rijksmonument
10. Strandeiland (IJburg) 2de behandeling, advies op inrichting openbare ruimte en inhoud beeldkwaliteitsplan
11. Vreugdehof, Buitenveldert (Zuid), advies op herontwikkeling van het verzorgingstehuis
12. Omval, Weespertrekvaart (Oost), advies op de tendervoorwaarden voor de uitgifte van een kavel
13. Bajeskwartier(Oost), advies op masterplan en welstandskader
14. Weespertrekvaart-Oost (Oost), advies op het stedenbouwkundig plan en welstandskader
15. Appelwegterrein (Noord), advies op de tendervoorwaarden van een kavel
16. Gebouw Tripolis en plan Verdi (Zuidas), advies op herontwikkeling Tripolis en stedenbouwkundig plan
17. Nederlandse Bank, Frederiksplein (Centrum), advies aan de selectiecommissie t.b.v. de architectenselectie
18. Bijlmer, E-buurt (Zuidoost), advies op het stedenbouwkundig plan, architectonische uitwerking en inrichting openbare ruimte
19. Fordlocatie, Martin Luther Kingpark (Zuid), advies op de stedenbouwkundige verkenning bouwlocatie
20. Nelson Mandelapark, bebouwing noordflank (Zuidoost), advies op het bijgestelde stedenbouwkundig plan
21. Hamerkwartier (Noord), advies op stedenbouwkundig plan en ontwikkelstrategie
22. Bebouwing noordstrook Koningin Wilhelminaplein (Nieuw West), advies op stedenbouwkundige uitgangspunten van het bouwinitiatief
23. Amstel III (Zuidoost), advies op ontwikkelstrategie en de stedenbouwkundige uitgangspunten

2019

1. Marineterrein (Centrum), advies op concept stedenbouwkundig plan
2. Centrum Nieuw West (Osdorp), advies op concept stedenbouwkundig plan
3. Koningin Wilhelminaplein, noordstrook (Ringspoorzone, Nieuw West), werkbijeenkomst over grootschalige bouwontwikkeling
4. Durgerdam, Markermeerdijk (Noord) 2de behandeling, advies op dijkverzwaring en inrichtingsplan openbare ruimte
5. Bajeskwartier (Oost), advies op beeldkwaliteitplan en raamwerk openbare ruimte
6. Arenapoort Oost (Zuidoost), advies op masterplan en deelplan cluster 7
7. Walenweeshuis (Centrum), 2de behandeling, advies op restauratie en herbestemming
8. Overamstel/ Kauwgomballenkwartier (Oost), advies op stedenbouwkundig plan en inrichtingsplan openbare ruimte
9. Amsteloever/ De Omwal (Oost), 2de behandeling, advies op stedenbouwkundige uitgangspunten en beeldkwaliteitplan
10. Gaasperplas (Zuidoost), advies op inrichtingsplan voor park en oevers
11. Buikslotermeerplein (Noord) 2de behandeling, advies op de uitgangspunten van het nieuwe plan
12. Arenapoort West, Urban Interactive District (Zuidoost), advies op schetsontwerp en beeldkwaliteitplan
13. Sixhaven en omgeving (Noord), advies op ontwikkelinitiatieven
14. 'Dankbaarheidsmonument', Weesperstraat (Centrum), advies op verplaatsing
15. Universiteitskwartier Binnenstad (Centrum), advies op masterplan en herbestemming van monumenten
16. Kabelbaan over IJ (Nieuw West/ Noord), advies op initiatief en ruimtelijke uitwerking
17. Bouwlocatie Nieuwe Uilenburgerstraat (Centrum), advies op tendervoorwaarden
18. Hollandsche Schouwburg Nationaal Holocaustmuseum (Centrum), advies op architectenselectie
19. Amsteloever/ de Omval (Oost) 3de behandeling, advies op kavelenveloppe en raamwerk openbare ruimte
20. Jan Evertsenstraat (Nieuw West), advies op uitrol stadsstraat en deelgebieden
21. Telefooncentrale Ottho Heldringstraat (Nieuw West), advies op herbestemming en wijziging stedenbouwkundig plan
22. Foodcenter Jan van Galenstraat (West), advies op beeldkwaliteitplan woongedeelte
23. Klaprozenweg (Noord), advies op stedenbouwkundig plan transformatiegebied
24. Ringparkgebouw (Nieuw West), advies op herontwikkeling en verdichting
25. Sarphatistraat 720-730 (Centrum), advies op herontwikkeling
26. Struijckenkade, Burg. Van Leeuwenlaan (Nieuw West), advies op herontwikkeling en verdichting
27. De Meervaart (Nieuw West), advies op varianten locatiekeuze
28. Bouwlocaties Wenckebachweg/ Weesperterkvaart (Oost), advies op bouwinitiatieven voor drie ontwikkellocaties
29. Durgerdammerdijk 138 (Noord), advies op bouwinitiatief in beschermd dorpsgezicht

Colofon

- Tekst:** Paul Rosenberg, Elles van den Hoek, Dik de Roon (CRK / Ruimte en Duurzaamheid), met een bijdrage van Martine van Lier
- Beeld:** Paul Nieuwenhuizen (Monumenten en Archeologie), behalve:
p10 Impressie en luchtfoto: Ruimte en Duurzaamheid, gemeente Amsterdam
p11 Foto: © Ossip
p15 Impressie: Atelier Pro
p16 Impressie: Brite Minds Media
p16 Schets: Ruimte en Duurzaamheid, gemeente Amsterdam
p17 Impressie boven: Burton Hamfelt Urban Architecture / Paul de Ruiter Architects
p17 Impressie onder: VenhoevenCS architecture+urbanism
p20 Foto: © Iwan Baan Photography
p21 Impressie: Paul de Ruiter Architects, Bastiaan Jongerius Architecten, Ronald Janssen Architecten
p23 Impressie: © UNStudio
p26 Impressie: MVRDV
p28 Foto: Dik de Roon
p29 Impressie: DAMAST architects / Kroonenberg Groep
p34 Impressie: © WAX
p35 Impressie: Moke architecten
p36 Foto: Stadsarchief Amsterdam / ANEFO
p36 Impressie: : Alberts & Van Huut International Architects B.V. a/d Amstel architecten
p37 Impressie: © BIG Bjarke Ingels Group / Barcode Architects
p40 Foto boven: Stadsarchief Amsterdam / Collectie Archief Dienst Ruimtelijke Ordening
p40 Foto onder: Alphons Nieuwenhuis (Fotobank Amsterdam)
p41 Foto: Stadsarchief Amsterdam / Collectie Stichting IJbeeld / Doriann Kransberg
p44 Impressies: Kollaard Architecten, Studio Gang Architects / Rijnboutt, Mecanoo, Diederendirrix Architectuur en Stedenbouw / Civic Architects, Ruimte en Duurzaamheid
p45 Impressies: Office Winhov, KCAP, Ruimte en Duurzaamheid, MVRDV, UNStudio, Rijnboutt
p50 Afbeeldingen: Gert Jan te Velde (Van Schagen architecten)
p51 Foto: Scheepswerf Talsma
- Vormgeving:** Herman Zonderland (Ruimte en Duurzaamheid)
Druk: OBT Den Haag

Dit Jaarverslag 2016-2019 is een uitgave van de

Commissie Ruimtelijke Kwaliteit Amsterdam.

Het is als PDF te downloaden op www.crk.amsterdam.nl

